

PŘEHLED JUDIKATURY EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA

Rozsudky velkého senátu výběr Svazek II (2001–2006)

Seznam
EVA HUBÁLKOVÁ

PŘEHLED JUDIKATURY
EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA

Rozsudky velkého senátu
výběr

Svazek II

PŘEHLED JUDIKATURY

EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA

Rozsudky velkého senátu výběr

Svazek II (2001–2006)

sestavila
Eva Hubálková

JUDIKATURA

Vzor citace: Hubálková, E. Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva.
Rozsudky velkého senátu, výběr. Svazek II (2001–2006).
Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2013, s. 252.

Úplná znění rozsudků jsou publikována v anglické a/nebo francouzské verzi ve Sbírce rozhodnutí Soudu (RECUEIL DES ARRÊTS ET DECISIONS – REPORTS OF JUDGEMENTS AND DECISIONS), nakladatelství CARL HEYMANN'S VERLAG KÖLN, SRN, a rovněž na internetové adrese Evropského soudu pro lidská práva: <http://www.echr.coe.int>

© Wolters Kluwer ČR, a. s., 2013

ISBN 978-80-7478-043-1 (brož.)

ISBN 978-80-7478-044-8 (e-pub)

Všechny naše publikace si můžete objednat na adrese:

Wolters Kluwer ČR, a. s., U Nákladového nádraží 6, 130 00, Praha 3

tel.: 246 040 400, fax: 246 040 401, e-mail: obchod@wkcr.cz, www.wkcr.cz

PŘEHLED JUDIKATURY
Evropského soudu pro lidská práva
Rozsudky velkého senátu
výběr
Svazek II (2001–2006)

Předmluva	7	III. Rozsudky velkého senátu	
Seznam zkratk	8	v roce 2003	77
I. Rozsudky velkého senátu		23. Odièvre proti Francii	77
v roce 2001	9	24. Refah Partisi (Strana prosperity)	
1. Chapman proti Spojenému království,		a další proti Turecku	80
Coster proti Spojenému království,		25. Perna proti Itálii	82
Beard proti Spojenému království,		26. Tahsin Acar proti Turecku I	85
Lee proti Spojenému království		27. Kleyn a další proti Nizozemsku	87
a Jane Smith proti Spojenému		28. Sahin proti Německu	89
království	9	29. Sommerfeld proti Německu	91
2. Streletz, Kessler a Krenz proti Německu		30. Hatton a další proti Spojenému	
a K.-H. W. proti Německu	13	království	93
3. D. N. proti Švýcarsku	23	31. Slivenko proti Lotyšsku	96
4. Kypr proti Turecku	25	32. Ezeh a Connors proti Spojenému	
5. Z a další proti Spojenému království ...	33	království	100
6. T. P. a K. M. proti Spojenému		33. Grieves proti Spojenému	
království	36	království	102
7. Kress proti Francii	39	34. Cooper proti Spojenému	
8. K. a T. proti Finsku	42	království	104
9. Ferrazzini proti Itálii	46	IV. Rozsudky velkého senátu	
10. Malhous proti České republice	48	v roce 2004	107
11. Princ Hans-Adam II. Lichtenštejnský		35. Perez proti Francii	107
proti Německu	50	36. Maestri proti Itálii	110
12. McElhinney proti Irsku	52	37. Gorzelik a další proti Polsku	112
13. Al-Adsani proti Spojenému		38. SENATOR LINES GmbH proti	
království	54	15 členským státům Evropské unie	114
14. Fogarty proti Spojenému		39. Tahsin Acar proti Turecku II	116
království	57	40. Assanidzé proti Gruzii	118
II. Rozsudky velkého senátu		41. Azinas proti Kypru	122
v roce 2002	59	42. Broniowski proti Polsku	124
15. Calvelli a Ciglio proti Itálii	59	43. Ilaşcu a další proti Moldávii	
16. Kingsley proti Spojenému		a Rusku	127
království	61	44. Vo proti Francii	132
17. Stafford proti Spojenému		45. Kopecký proti Slovensku	134
království	63	46. Edwards a Lewis proti Spojenému	
18. Göç proti Turecku	65	království	136
19. Christine Goodwin proti Spojenému		47. Öneriyıldız proti Turecku	138
království	67	48. Cumpăna a Mazăre proti	
20. Meftah a další proti Francii	70	Rumunsku	142
21. Mastromatteo proti Itálii	73	49. Pedersen a Baadsgaard proti	
22. N. C. proti Itálii	75	Dánsku	145
		50. Makaratzis proti Řecku	147

V.	Rozsudky velkého senátu v roce 2005	149	65.	Scordino proti Itálii (č. 1), Riccardi Pizzati proti Itálii, Musci proti Itálii, Giuseppe Mostacciuolo proti Itálii (č. 1), Giuseppe Mostacciuolo proti Itálii (č. 2), Cocchiarella proti Itálii, Apicella proti Itálii, Ernestina Zullo proti Itálii, Giuseppina a Orestina Procaccini proti Itálii	195
51.	Mamatkulov a Askarov proti Turecku	149	66.	Achour proti Francii	198
52.	Von Maltzan a další, von Zitzewitz a další, Man Ferrostaal a Alfred Töpfer Stiftung proti Německu	152	67.	Martinie proti Francii	200
53.	Öcalan proti Turecku	155	68.	Stec a další proti Spojenému království	203
54.	Jahn a další proti Německu	161	69.	Sürmeli proti Německu	206
55.	Bosphorus Hava Yolları de Ticaret Anonim Şirketi proti Irsku	164	70.	Ramirez Sanchez proti Francii	209
56.	Nachova a další proti Bulharsku	166	71.	Jalloh proti Německu	213
57.	Hirst proti Spojenému království (č. 2)	170	72.	McKay proti Spojenému království ...	218
58.	Draon proti Francii a Maurice proti Francii	172	73.	Üner proti Nizozemsku	220
59.	Roche proti Spojenému království	176	74.	Hermi proti Itálii	223
60.	Leyla Şahin proti Turecku	179	75.	Jussila proti Finsku	226
61.	Kyprianou proti Kypru	183	76.	Markovic a další proti Itálii	228
VI.	Rozsudky velkého senátu v roce 2006	187		Přehled uveřejněných rozsudků podle článků Úmluvy	231
62.	Sørensen a Rasmussen proti Dánsku	187		Věcný rejstřík	240
63.	Sejdovic proti Itálii	190			
64.	Ždanoka proti Lotyšsku	192			

Předmluva

Vážení čtenáři,

dostává se vám do rukou druhý díl přehledu judikatury zaměřený na nejvýznamnější rozsudky velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva, navazující na úspěšný první svazek mapující rozhodnutí z let 1999 a 2000. Tento díl zachycuje vývoj judikatury Evropského soudu pro lidská práva v letech 2001 až 2006. Český čtenář tak má možnost seznámit se v krátké formě, nezatížené méně podstatnými okolnostmi, s důležitými aspekty jednotlivých případů a rychle se zorientovat v dané problematice bez náročného dohledávání relevantních informací v cizojazyčných zdrojích.

Publikace je přehledně členěna na oddíly zahrnující chronologicky řazené případy podle roku vydání rozsudků; pro orientaci podle článků Úmluvy a jejího porušení je v závěru publikace k dispozici také rejstřík. V rámci každého případu najdete uvedenou precedensní judikaturu jako důležitý zdroj pro srovnání vývoje judikatury.

Věříme, že předkládaná publikace bude vyhledávanou pomůckou pro všechny, kteří se ve své praxi s problematikou ochrany lidských práv a základních svobod setkávají.

Redakce

Užité zkratky:

- Komise – Evropská komise pro lidská práva
- Protokol – Protokol k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod
- Soud – Evropský soud pro lidská práva
- Úmluva – Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
- velký senát – velký senát Evropského soudu pro lidská práva

I. ROZSUDKY VELKÉHO SENÁTU V ROCE 2001

1. Chapman proti Spojenému království, Coster proti Spojenému království, Beard proti Spojenému království, Lee proti Spojenému království a Jane Smith proti Spojenému království

Čísla stížností: 27238/95, 24876/94, 24882/94, 25289/94 a 25154/94

Datum rozsudků: 18. ledna 2001

Dotčené články Úmluvy: čl. 6 (právo na spravedlivý proces), čl. 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života), čl. 13 (právo na účinné opravné prostředky), čl. 14 (zákaz diskriminace), čl. 1 Protokolu č. 1 (ochrana majetku)

Anotace: odmítnutí vnitrostátních orgánů vydat stěžovatele romského původu stavební povolení k umístění obytného přívěsu na pozemku v jejím vlastnictví, rozsah pravomoci vnitrostátních soudů přezkoumat odmítnutí vydat stavební povolení, diskriminační zacházení

Klíčová slova: diskriminace, objektivní a rozumné odůvodnění, správné řízení, přístup k soudu, respektování rodinného života, respektování obydlí, respektování soukromého života, zásah, ochrana práv a svobod jiných, pokojné užívání majetku, míra posuzovací volnosti, pozitivní povinnost, proporcionalita

Související judikatura: *Bryan proti Spojenému království*, § 44–47; *Buckley proti Spojenému království*, § 75–77, 80–81, 84; *Cossey proti Spojenému království*, § 35; *Dudgeon proti Spojenému království*, § 52; *Gillow proti Spojenému království*, § 55; *Keegan proti Irsku*, § 49; *Kroon a další proti Nizozemsku*, § 31; *Lustig-Prean a Beckett proti Spojenému království*, § 80–81; *Marckx proti Belgii*, § 31; *Thlimmenos proti Řecku*, § 44

I. Skutkový stav

Stížnosti podalo pět příslušníků romské komunity, Sally Chapman, Thomas a Jessica Costerovi, John a Catherine Beardovi, Thomas Lee a Jane Smith.

1. Chapman proti Spojenému království

Stěžovatelka koupila v roce 1985 pozemek v okrese Three Rivers v hrabství Hertfordshire, kde umístila svůj obytný přívěs bez platného stavebního povolení. Její žádost o stavební povolení na umístění obytného přívěsu a stavbu bungalovu byla zamítnuta.

V průběhu stavebního řízení se potvrdilo, že v oblasti *Metropolitan Green Belt*, kde se stěžovatelčin pozemek nacházel, nebyly oficiální stavební parcely pro Romy. Stěžovatelka a její rodině bylo nařízeno opustit pozemek, což však nesplnila, a byla proto pokutována. Rodina, která posléze vedla osm měsíců nomádský život, se ale do oblasti vrátila, protože neměla jinou možnost a čas trávil stěhováním se z jednoho nezákonného tábořiště do druhého. Stěžovatelka i nadále žije na svém pozemku se svým manželem a otcem, kterému je přes 90 let a trpí senilní demencí.

2. Coster proti Spojenému království

Manželé Thomas a Jessica Costerovi tvrdili, že z nedostatku jiných možností byli v letech 1983 až 1987 nuceni žít v tradičních přístřešcích. V roce 1988 koupili malý pozemek nedaleko města Maidstone v Kentu a přestěhovali se na tento pozemek s obytnými přívěsy. Jejich žádosti o stavební povolení byly dvakrát zamítnuty, neboť způsob, jakým užívali pozemek, výrazně narušoval atraktivní vesnickou oblast. Stěžovatelé byli soudně stíháni a v letech 1989, 1990 a 1992 jim byly uloženy pokuty. Po vydání soudního zákazu v roce 1992 stěžovatelé opustili svůj pozemek, ale po krátkém čase se vrátili zpět. V roce 1994 byli znovu pokutováni a o dva roky později museli čelit soudnímu zákazu, který byl posléze nahrazen výkonem rozhodnutí o vystěhování podle § 178 zákona o městském a venkovském plánování z roku 1990, v důsledku čehož tvrdili, že neměli jinou možnost, než přijmout v roce 1997 ubytování v komunálním útulku.

3. Beard proti Spojenému království

Manželé John a Catherine Beardovi umístili své obytné přívěsy na pozemku, který si koupili v hrabství Lancashire. Jejich žádosti o stavební povolení byly z důvodu negativního dopadu na bezpečnost provozu na dálnici a na vizuální vjem lokality zamítnuty. V letech 1991 a 1995 byli stěžovatelé čtyřikrát soudně stíháni a v roce 1996 čelili soudnímu rozhodnutí, na základě kterého byl Johnu Beardovi, z důvodu neodstěhování obytných přívěsů, uložena tříměsíční trest odnětí svobody. Oba stěžovatelé proto pozemek opustili a jsou nadále bez trvalé adresy, kde by své obytné přívěsy umístili.

4. Lee proti Spojenému království

Thomas Lee a jeho rodina umístili své obytné přívěsy na pozemku, který koupili v zajímavé parkové krajinné oblasti v Kentu. Žádost stěžovatele o stavební povolení byla zamítnuta, protože stavební inspektor konstatoval, že jejich stavební pozemek je na exponovaném místě, a umístění přívěsu by mělo nežádoucí vliv na okolní krajinu. Ačkoliv se v dané oblasti nacházely oficiální stavební parcely, inspektor tvrdil, že nejsou vhodné k trvalému pobytu, neboť jsou umístěny na navezeném odpadním materiálu nebo na starých kanalizačních základech. Stěžovatelé však bylo vydáno povolení k umístění obytného přívěsu a jeho užívání k zemědělským účelům na pozemku, který se nacházel nedaleko jeho pozemku.

5. Jane Smith proti Spojenému království

Stěžovatelka koupila se svou rodinou pozemek pro umístění jejich obytných přívěsů v oblasti *Metropolitan Green Belt* ve městě Surrey. Její žádost o vydání stavebního povolení byla zamítnuta, neboť umístění přívěsů na pozemku by škodilo unikátnosti této krajinné oblasti. Rovněž stěžovatelčina žádost o umístění bungalovu byla zamítnuta, aby se

zabránilo oslabení vesnického charakteru této krajinné oblasti. V roce 1994 byl stěžovatelce doručení soudní zákaz. Její rodina tedy požádala o poskytnutí ubytování pro bezdomovce. Podle názoru stěžovatelky ubytování, které jí bylo doposud poskytnuto, nebylo ani v bytě, ani v městském obvodu, ale šlo o pozemek k ubytování naprosto nevhodný z důvodu jeho znečištění. Stěžovatelka tak zůstala na svém pozemku přes hrozbu vystěhování a uvěznění za nerespektování soudního rozhodnutí.

II. Námitky

Stěžovatelé namítali, že opatření, která proti nim byla přijata za účelem výkonu územních opatření o umístění jejich obytných přívěsů na pozemcích v jejich vlastnictví, byla v rozporu s články 8 a 14 Úmluvy. Všichni stěžovatelé, kromě rodiny Beardových, tvrdili, že tato opatření zasáhla do jejich práva na pokojné užívání majetku v rozporu s článkem 1 Protokolu č. 1.

Paní Sally Chapman a Jane Smith dále na základě článku 6 namítaly, že neměly účinný přístup k soudu, aby se mohly odvolat proti stavebním a exekučním rozhodnutím úřadů. Konečně rodina Costerových, pan Thomas Lee a paní Jane Smith se též dovolávali článku 2 Protokolu č. 1 a tvrdili, že výkon rozhodnutí zbavil jejich děti a vnoučata možnosti vzdělání.

III. Právní posouzení

Pokud jde o článek 8 Úmluvy, ve všech pěti případech Soud vyjádřil názor, že využití obytných přívěsů stěžovateli je neoddělitelnou součástí jejich etnické integrity jako Romů a že opatření na výkon rozhodnutí a stavební rozhodnutí zasáhlo do jejich práv na respektování soukromého a rodinného života. Soud však rozhodl, že opatření byla „v souladu se zákonem“, vedena cílem zachování podmínek životního prostředí a ochranou „práv jiných“.

Pokud šlo o nevyhnutelnost opatření, která byla přijata k dosažení tohoto legitimního cíle, Soud konstatoval, že vnitrostátním soudům, které byly v daleko lepším postavení k přijetí rozhodnutí týkajících se stavebních záležitostí závazných pro určitý pozemek, je třeba poskytnout široký prostor k volné úvaze. Soud v těchto případech zjistil, že stavební inspektoři rozpoznali ve způsobu využití pozemků stěžovateli vážné nedostatky z hlediska podmínek životního prostředí, které převážily nad individuálními zájmy stěžovatelů.

Soud též poznamenal, že Romové se mohli utábořit na kterémkoli místě vyhrazeném pro obytné přívěsy v souladu se stavebním povolením. I když neexistoval dostatečný počet míst, která Romové považovali za vhodná a příjemná, a na kterých by mohli legálně umístit své obytné přívěsy, Soud nebyl přesvědčen, že stěžovatelé neměli, kromě osídlení svých pozemků bez stavebního povolení, jiná alternativní řešení. Nesouhlasil s tím, že rozhodnutí, která stěžovatelům nedovolovala okupovat pozemky tam, kde chtěli umístit své obytné přívěsy, porušovala článek 8 Úmluvy, neboť statisticky byl počet Romů vyšší, než byl počet míst, která mohli získat v povolených romských stanovištích. Soud nebyl přesvědčen ani o tom, že článek 8 Úmluvy bylo možno interpretovat tak, že by Spojené království bylo povinno poskytnout romské komunitě adekvátní počet vhodně vybavených stanovišť.

Podle názoru Soudu totiž článek 8 nezaručuje právo na poskytnutí obydlí a toto právo neuznává ani judikatura Soudu. Otázka, zda má stát poskytnout fondy k zajištění obydlí pro každého, je otázkou politickou a nikoli otázkou soudního rozhodnutí.

Výrok rozsudku: Článek 8 Úmluvy nebyl porušen (10 hlasů proti 7).

Soud dále ve všech pěti případech přihlédl ke svému rozhodnutí podle článku 8 Úmluvy, že každý z uvedených zásahů do práv stěžovatelů byl přiměřený legitimnímu cíli zachování podmínek životního prostředí.

Výrok rozsudku: Článek 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8 Úmluvy nebyl porušen (jednomyslně).

Pokud šlo o článek 1 Protokolu č. 1, na základě stejných důvodů uvedených podle článku 8 Úmluvy Soud v případě Chapman, Coster, Jane Smith a Lee rozhodl, že každý z uvedených zásahů do pokojného užívání majetku stěžovatelů byl přiměřený a zachovával spravedlivou rovnováhu v souladu s požadavky článku 1 Protokolu č. 1.

Výrok rozsudku: Článek 1 Protokolu č. 1 nebyl porušen (jednomyslně).

K článku 6 odst. 1 Úmluvy Soud rozhodl, že v případech Chapman a Jane Smith byl rozsah přezkumné pravomoci ze strany *High Court*, který byl stěžovatelům po veřejném projednání před inspektorem dostupný, dostatečný k tomu, aby vyhověl požadavkům článku 6 odst. 1 Úmluvy, týkajícího se přístupu k nezávislému soudu. Přezkumné řízení totiž umožňovalo zrušení rozhodnutí pro jeho nesprávnost, iracionálnost, proto, že se nezakládalo na důkazech, nebo se odvolávalo na nerelevantní skutečnosti, anebo relevantní skutečnosti nezohledňovalo; což poskytlo adekvátní soudní kontrolu správních rozhodnutí, o která v daných případech šlo.

Výrok rozsudku: Článek 6 odst. 1 Úmluvy nebyl porušen (jednomyslně).

Konečně, pokud šlo o namítané porušení článku 2 Protokolu č. 1, Soud rozhodl, že v případě Costerových, Thomase Lee a Jane Smith stěžovatelé řádně neprokázali, že jejich dětem nebo vnukům bylo v důsledku stavebních rozhodnutí skutečně odepřeno právo na vzdělání. V případě Costerových Soud poznamenal, že jejich nejstarší dítě, kterému bylo nyní 16 let, skončilo školu a začalo pracovat a jejich nejmladší děti navštěvovali školu v blízkosti bydliště. Rovněž v případě Thomase Lee navštěvovali vnuci stěžovatele školu v blízkosti bydliště a v případě Jane Smith stěžovatelka na svém pozemku setrvala od roku 1993.

Výrok rozsudku: Článek 2 Protokolu č. 1 nebyl porušen (jednomyslně).

2. Streletz, Kessler a Krenz proti Německu a K.-H. W. proti Německu

Čísła stížností: 34044/96, 35532/97, 44801/98 a 37201/97

Datum rozsudku: 22. března 2001

Dotčené články Úmluvy: čl. 1 (povinnost respektovat lidská práva), čl. 7 odst. 1 (uložení trestu jen na základě zákona), čl. 14 (zákaz diskriminace)

Anotace: odsouzení bývalých východoněmeckých státních funkcionářů a příslušníka pohraniční stráže za zastřelení uprchlíků, které údajně nebylo trestným činem podle vnitrostátního zákona nebo mezinárodního práva

Klíčová slova: *nullum crimen sine lege*, zpětná účinnost zákona

Související judikatura: *Akkoç proti Turecku*, § 77; *C. R. proti Spojenému království*, § 32–34; *Foti a další proti Itálii*, § 44; *Irsko proti Spojenému království*, § 238; *Kopp proti Švýcarsku*, § 59; *Osman proti Spojenému království*, § 115; *Rehbock proti Slovinsku*, § 63; *S. W. proti Spojenému království*, § 34–36; *Schenk proti Švýcarsku*, § 45

I. Skutkový stav

Stěžovatelé, Fritz Streletz, Heinz Kessler, Egon Krenz a K.-H. W., jsou němečtí občané.

Všeobecný kontext

V letech 1949 až 1961 uprchlo z Německé demokratické republiky (NDR) do Spolkové republiky Německo (SRN) zhruba dva a půl milionu Němců. Aby východní Německo zastavilo pokračující proud uprchlíků, vybudovalo v srpnu 1961 berlínskou zeď a posílilo bezpečnostní opatření podél hranice mezi oběma státy. Mnoho osob bylo při pokusu o překročení hranice zastřeleno pohraniční stráží. Oficiální zdroje uvádějí 264 mrtvých, údajně však byly ztráty na životech vyšší. Státní rada NDR rozhodovala o otázkách obrany a bezpečnosti a organizovala obranu země ve spolupráci s Národní radou obrany NDR. Předsednictví těchto dvou orgánů, jakož i Parlamentu NDR, zastávali členové Sjednocené socialistické strany NDR (SED). Politické byro (*Politbüro*) Ústředního výboru SED bylo nejmocnějším orgánem NDR a přijímalo každé zásadní politické rozhodnutí a každé rozhodnutí o jmenování řídicích představitelů země. Generální tajemník SED předsedal Národní radě obrany a všichni členové této rady byli funkcionáři strany. Obvykle se scházela dvakrát do roka a přijímala důležitá rozhodnutí týkající se zavedení a upevnění režimu ostraha hranice nebo rozkazů ke střelbě.

Pohraniční vojsko NDR, zřízené v rámci Národní lidové armády, podléhalo přímo Ministerstvu národní obrany. Každoroční rozkazy ministra vycházely z rozhodnutí Národní rady obrany. V rozhodnutí ze dne 14. září 1962 Národní rada obrany uvedla, že z rozkazů a služebních instrukcí vydaných ministrem obrany musí pro pohraničníky jasně vyplývat, že jsou „plně odpovědní za zachování neporušitelnosti státní hranice ... a že ti

kdo [naruší] hranici, [musí] být vždy zatčení . . . a, bude-li to nutné, zneškodnění“. Služební instrukce ze dne 1. února 1967 uváděla, že „cílené a husté kladení min musí zabránit přesunu narušitelů hranic a vést k jejich zatčení nebo zneškodnění“. Od roku 1961, a zejména v období 1971–1989, se Národní rada obrany pravidelně zabývala konsolidací a vylepšením zařízení ostrahy hranice. Rozkazy ministra obrany trvaly na nutnosti chránit státní hranici NDR za každou cenu s tím, že „narušitelé“, musí být zatčeni nebo „zneškodnění“.

První tři stěžovatelé zastávali vysoké funkce ve státním aparátu a v SED: F. Streletz byl členem Národní rady obrany od roku 1971, členem Ústředního výboru SED od roku 1981 a náměstkem ministra obrany v letech 1979 až 1989. H. Kessler byl členem Ústředního výboru SED od roku 1946, náčelníkem generálního štábu Národní lidové armády a členem Národní rady obrany od roku 1967 a ministrem obrany v letech 1985 až 1989. E. Krenz byl členem Ústředního výboru SED od roku 1973, členem Státní rady od roku 1981, členem Politbyra a Národní rady obrany od roku 1983 a Generálním tajemníkem Ústředního výboru SED (po E. Honeckerovi), předsedou Státní rady a předsedou Národní rady obrany od října do prosince 1989. Stěžovatel K.-H. W., který se na podnět svého otce, důstojníka z povolání, zavázal k tříleté vojenské službě v letech 1970 až 1973, byl od roku 1971 příslušníkem 35. pluku pohraničních vojsk NDR.

Řízení před vnitrostátními soudy

1. Streletz a Kessler proti Německu

Rozsudkem ze dne 16. září 1993 odsoudil Zemský soud v Berlíně prvního a druhého stěžovatele k trestům odnětí svobody na pět a půl a sedm let za podněcování k zabití, když je shledal spoluodpovědnými za smrt šesti, respektive sedmi mladých lidí, kteří se pokusili uprchnout v letech 1971 až 1989. Konstatoval, že všechny rozkazy ministra obrany, včetně těch, jež se týkaly použití střelných zbraní, se opíraly o rozhodnutí Národní rady obrany, jejímiž členy stěžovatelé byli. Pohraničníci přitom dostali rozkaz chránit hranici za každou cenu, i kdyby měli „narušitelé“ přijít o život. Podle názoru soudu praxe východoněmeckých orgánů vědomě vybočovala ze znění zákona, písemných rozkazů a služebních instrukcí. Pro pohraničníky bylo důležité to, co jim bylo řečeno politickými školiteli a během jejich každodenní služby. Jejich jednotka měla povinnost zajistit bezpečnost státní hranice a nedovolit její překračování, zatknout nebo zneškodnit narušitele a zajistit ochranu hranice za každou cenu. V případě, že někdo hranici úspěšně překročil, museli pohraničníci počítat s vyšetřováním vojenským prokurátorem.

Zemský soud stěžovatele nejprve odsoudil na základě trestního práva platného v dané době v NDR za podněcování k vraždě a dospěl k názoru, že své jednání nemohli ospravedlnit odkazem na § 27 odst. 2 zákona o hranici, který sloužil k zakrývání vražd prchajících, provedených střelnými zbraněmi, automatickými palebnými systémy nebo protipěchotními minami. Tato praxe flagrantním a nepřijatelným způsobem porušovala „elementární zásady spravedlnosti a mezinárodní ochranu lidských práv“. Soud následně aplikoval trestní právo SRN, mírnější než právo NDR, a odsoudil stěžovatele za podněcování k zabití.

Rozsudkem ze dne 26. července 1994 Spolkový soudní dvůr potvrdil závěr Zemského soudu, pokud šlo o kvalifikaci trestného činu podle práva NDR, a poté aplikoval trestní

právo SRN, neboť bylo právem v místě výsledku trestného činu (jeden z prchajících zemřel na území SRN), a navíc toto právo bylo mírnější. Poté rekvamifikoval skutkové okolnosti podle tohoto práva a označil stěžovatele za nepřímého pachatele zabití. Výše trestů nezměnil. V odůvodnění uvedl, že stěžovatelé byli členy Národní rady obrany a věděli, že její rozkazy budou vykonány, a že na hranici následkem násilných činů již zemřely prchající osoby. Dále poznamenal, že § 27 odst. 2 zákona o hranici a jeho výklad režimem NDR porušovaly lidská práva, zejména právo na svobodu pohybu a právo na život, zakotvená v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech, který byl NDR ratifikován v roce 1974.

V září 1994 podali stěžovatelé ústavní stížnost, v níž tvrdili, že jejich jednání bylo v souladu s tehdy platným právem NDR a neměli být trestně stíháni. Odlišná interpretace provedená posléze Spolkovým soudním dvorem podle nich porušila zásadu zákazu retroaktivity trestních zákonů a článek 103 odst. 2 Ústavy. Tvrdili též, že v SRN existují ustanovení podobná § 27 zákona NDR o hranici a že každý stát omezuje právo na život, když jde o pronásledování delikventů. Poukázali přitom na článek 2 odst. 2 Úmluvy a článek 7 odst. 2 Úmluvy. Spolkový ústavní soud dne 24. října 1996 jejich stížnosti zamítl.

2. Krenz proti Německu

Rozsudkem ze dne 25. srpna 1997 odsoudil Zemský soud v Berlíně E. Krenze k šesti a půl rokům odnětí svobody jakožto nepřímého pachatele zabití s tím, že se účastnil přijetí dvou rozhodnutí Politického byra ze dne 7. června 1985 a 11. března 1986 a dvou rozhodnutí Národní rady obrany ze dne 2. února 1984 a 25. ledna 1985 o režimu ostrahy hranice, a tím byl spoluodpovědný za smrt čtyř mladých lidí, kteří se pokusili uprchnout z NDR v letech 1984 až 1989 a kteří byli na útěku zastřeleni. Soud poznamenal, že stěžovatel se nemohl ospravedlnit odkazováním na omezenou suverenitu NDR, vyplývající z její závislosti na Sovětském svazu, neboť závazky vyplývající z určité spojenecké smlouvy nezabavovaly jednotlivce jeho trestní odpovědnosti. Stejně jako v případě prvních dvou stěžovatelů Zemský soud nejprve E. Krenze odsoudil podle trestního práva NDR za podněcování k vraždě, a poté aplikoval mírnější trestní právo SRN. Spolkový soudní dvůr v říjnu 1999 rozsudek potvrdil. Spolkový ústavní soud se v lednu 2000 odmítl zabývat stěžovatelovou ústavní stížností, přičemž odkázal na svůj zásadní nálezný ze dne 24. října 1996.

3. K.-H. W. proti Německu

Rozsudkem ze dne 17. června 1993 odsoudil Zemský soud v Berlíně K.-H. W. k podmíněnému trestu odnětí svobody pro mladistvství v trvání 22 měsíců za zabití s odůvodněním, že v únoru 1972 společně s dalším pohraničnickem zastřelili devětadvacetiletého člověka, který se pokoušel uprchnout z východního Berlína plaváním. Oba střelci byli vyznamenáni „Řádem za zásluhy pohraničních vojsk NDR“ a obdrželi prémii 150 marek. Vdově po zastřeleném bylo řečeno, že její manžel spáchal sebevraždu, že urna s jeho popelem již byla uložena do hrobu, a že kartu od hrobu si může vyzvednout u správy hřbitova.

Zemský soud nejprve stěžovatele odsoudil na základě trestního práva platného v době události v NDR za zabití; pokud jde o promlčení, odkázal na ustálenou judikaturu Spolkového soudního dvora a na zákon ze dne 26. března 1993 o zmrazení promlčecích lhůt pro činy v rozporu se spravedlností spáchané za režimu Sjednocené socialistické strany. Následně aplikoval trestní právo SRN a odsoudil stěžovatele za zabití podle trestního

zákona SRN. Dospěl přitom k závěru, že stěžovatel své jednání nemohl ospravedlnit odkazem na § 17 odst. 2 zákona o lidové policii, neboť pokus zastřelení o překročení hranice nemohl být kvalifikován jako závažný trestný čin ve smyslu § 213 odst. 3 trestního zákona NDR. Rovněž vyloučil, že by se stěžovatel mohl dovolat § 258 trestního zákona NDR, tedy že jednal podle rozkazu. Podle Zemského soudu muselo být i pro obvyčejného vojáka zřejmé, že střílet na neozbrojenou osobu je v rozporu s přikázáním lidskosti, a stěžovatel měl možnost střílet do vody, aniž by se musel bát, že bude jednat proti rozkazům, jelikož by bylo nemožné zjistit přesnou trajektorii střel ve vodě. Dne 26. července 1994 rozsudek potvrdil Spolkový soudní dvůr. Stěžovatel poté podal ústavní stížnost, kterou Spolkový ústavní soud projednal a zamítl společně se stížnostmi F. Streltze a H. Kesslera dne 24. října 1996.

II. Námitky

Stěžovatelé tvrdili, že skutky, za něž byli odsouzeni, nebyly v době spáchání trestných činů podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva, a že jejich odsouzení bylo v rozporu s článkem na § 17 odst. 1 Úmluvy. Dovolávali se též článku 1 a článku 2 odst. 2 Úmluvy.

III. Právní posouzení

Soud nejprve připomněl, že je-li podle článku 19 Úmluvy jeho úlohou zajistit plnění závazků přijatých smluvními státy v Úmluvě, nepřísluší mu, aby se zabýval skutkovými nebo právními omyly, jichž se údajně dopustil vnitrostátní soudní orgán, kromě případů a v rozsahu, kdy by mohly poškodit práva a svobody přiznané v Úmluvě. Těmto orgánům, a na prvním místě soudům, přísluší, aby interpretovaly a aplikovaly vnitrostátní právo.

Soud dále připomněl zásady vyplývající z jeho judikatury ve vztahu k článku 7 Úmluvy, a zejména z rozsudků *S. W. a C. R. proti Spojenému království* (ze dne 22. listopadu 1995):

„[Č]lánek 7 ... musí být interpretován a aplikován tak, aby byla zajištěna efektivní ochrana proti svévolným stíháním, odsouzením a sankcím.“ Jak Soud uvedl v rozsudku *Kokkinakis proti Řecku* (ze dne 25. května 1993), neomezuje se na zákaz retroaktivní aplikace trestního práva v neprospěch obžalovaného, ale obecněji zakotvuje také zásadu zákonnosti trestných činů a trestů a zásadu neaplikování trestního zákona extenzivním způsobem v neprospěch obžalovaného, zejména použitím analogie. Trestný čin tak musí být zákonem jasně definován. Tato podmínka je splněna, pokud daná osoba může ze znění příslušného ustanovení zjistit, a v případě potřeby z jeho interpretace soudy, jaké činy nebo opomenutí ji činí trestně odpovědnou. Pojem „právo“ použitý v článku 7 tak odpovídá pojmu „zákon“, jenž figuruje v jiných člancích Úmluvy, což je pojem, který zahrnuje jak právo psané, tak nepsané, a implikuje kvalitativní podmínky, mezi jinými podmínky přístupnosti a předvídatelnosti (*Tolstoy Miloslavsky proti Spojenému království*, rozsudek ze dne 13. července 1995).

Ať je znění zákonného ustanovení jakkoli jasné ... existuje nevyhnutelně prvek soudní interpretace. Vždy bude třeba objasňovat pochybné body a přizpůsobovat se změnám situace. Ostatně v právní tradici ... smluvních stran Úmluvy je pevně zakotveno, že judikatura, jakožto zdroj práva, nutně přispívá k postupnému vývoji trestního práva. Článek 7 Úmluvy

nelze interpretovat tak, že zakazuje postupně vyjašňování pravidel trestní odpovědnosti soudní interpretací od případu k případu, pod podmínkou, že výsledek je konzistentní s podstatou trestného činu a rozumně předvídatelný.“

Soudu proto nepřislušelo, aby se vyslovoval k trestní odpovědnosti stěžovatelů, nýbrž aby z hlediska článku 7 odst. 1 Úmluvy přezkoumal, zda jejich skutky v době, kdy byly spáchány, představovaly trestné činy definované dostatečně přístupně a předvídatelně právem NDR nebo mezinárodním právem. Zvláštnost projednávané věci spočívala v tom že spadala do rámce následnictví dvou států řídicích se různými právními systémy a že po znovusjednocení Německa soudní orgány odsoudily stěžovatele za činy, jichž se dopustili jako vedoucí představitelé NDR, resp. jako pohraničnick NDR.

Vnitrostátní právo

Německé soudy nejprve stěžovatele odsoudily na základě trestního práva platného v NDR v době předmětných událostí za podněcování k vraždě (první tři stěžovatelé; § 22 odst. 2 a § 112 odst. 1 trestního zákona NDR), resp. za zabití (stěžovatel K.-H. W.; § 113 trestního zákona NDR). Poté, co odmítly ospravedlňující skutečnosti, jichž se stěžovatelé dovolávali s poukazem na právo a praxi NDR (a K.-H. W. též na skutečnost, že jednal podle rozkazu), dospěly k názoru, že první tři dotyční z důvodu vysokých funkcí, které zastávali ve státním aparátu NDR, byli spoluodpovědní za smrt několika osob, které se pokusily překročit hranici NDR, a K.-H. W. byl přímo odpovědný za smrt jedné takové osoby. Soudy poté aplikovaly trestní právo SRN, mírnější než právo NDR, a odsoudily první tři stěžovatele jako nepřímé pachatele zabití (§ 25 a 212 trestního zákona SRN) a K.-H. W. za zabití s trestem pro mladistvé (§ 212 a 213 trestního zákona SRN). Německé soudy tak aplikovaly princip formulovaný ve Smlouvě o sjednocení (*Einigungsvertrag*) ze dne 31. srpna 1990 a v prováděcím zákonu této Smlouvy ze dne 23. září 1990, podle nějž je právem aplikovatelným na činy spáchané občany NDR na území tohoto státu právo NDR, a právo SRN se použije jen tehdy, je-li mírnější (*lex mitius*). Odsouzení stěžovatelů tak mělo zákonný podklad v trestním právu NDR, platném v době událostí, a tresty v zásadě odpovídaly trestům stanoveným v příslušných ustanoveních legislativy NDR, přičemž tresty uložené stěžovatelům byly i nižší, a to díky aplikaci mírnějšího práva SRN.

Stěžovatelé tvrdili, že s ohledem na ospravedlňující skutečnosti, jež vyvozovali z § 17 odst. 2 zákona o policii a z § 27 odst. 2 zákona o hranici ve spojení s § 213 trestního zákona NDR, jednali v souladu s právem NDR. Soud konstatoval, že k inkriminovaným událostem došlo v letech 1971 až 1989 (první tři stěžovatelé), resp. v roce 1972 (K.-H.W.), a aplikovatelnými pravidly trestního práva tak byl zejména trestní zákon ve zněních z let 1968 a 1979, zákon o lidové policii z roku 1968, zákon o hranici z roku 1982 a Ústava NDR ve zněních z let 1968 a 1974. Skutečně, § 17 odst. 2 zákona o policii a § 27 odst. 2 zákona o hranici ospravedlňovaly použití střelné zbraně „k odvrácení bezprostředně hrozícího nebo pokračujícího trestného činu, který za daných okolností mohl být závažným trestným činem“ nebo „k zatčení osoby důvodně podezřelé ze spáchání závažného trestného činu“. Pojem závažného trestného činu byl definován v § 213 odst. 3 trestního zákona, který vyjmenovával závažné případy nezákonného překročení hranice: zejména když „čin ohrožuje život nebo zdraví osob“, „vede k poškození ochranných zařízení hranice“, „je proveden s použitím střelných zbraní nebo nebezpečných prostředků či metod“

nebo „podvodným použitím či paděláním dokladů totožnosti“, „je prováděn se zvláštní intenzitou“ anebo „spáchán společně s dalšími osobami“. Ustanovení § 17 zákona o policii a § 27 zákona o hranici tak stanovila podmínky, za nichž bylo dovoleno použít střelné zbraně, a navíc upřesňovala, v odst. 4, resp. 5, že „při použití střelné zbraně, má být, je-li to možné, zachován lidský život“ a „zraněným osobám musí být poskytnuta první pomoc“. Podle § 27 odst. 1 použití zbraně představovalo krajní použití násilí proti jednotlivcům a podle odst. 4 neměla být střelná zbraň použita proti mladistvým, bylo-li to možné. Kromě toho § 119 trestního zákona trestal neposkytnutí pomoci osobám v nebezpečí.

Podle názoru Soudu musela být tato ustanovení, která výslovně obsahovala zásadu přiměřenosti a nezbytnosti zachovat lidský život, čtena ve světle principů obsažených v Ústavě NDR, která v článku 89 odst. 3 stanovila, že „právní pravidla nesmějí být v rozporu s Ústavou“, v článku 19 odst. 2, že „respektování a ochrana lidské důstojnosti a svobody se ukládají všem státním orgánům, všem silám společnosti a každému občanovi“, a v článku 30 odst. 1 a 2, že „osobnost a svoboda každého občana NDR jsou nedotknutelné“ a „práva občanů mohou být omezena pouze v rozsahu, v jakém to dovoluje zákon a v jakém je to nevyhnutelné“. Navíc trestní zákon NDR v prvním oddílu své zvláštní části uváděl, že „nelitostné potrestání trestných činů proti ... míru, lidskosti, lidským právům ... je nepostradatelnou podmínkou pro stabilní mírový řád ve světě, pro obnovení víry v základní lidská práva a v důstojnost a hodnotu lidské bytosti, a pro zachování práv každého člověka“.

V projednávaných případech však soudy odsoudily stěžovatele v důsledku jejich odpovědnosti za smrt osob, které se pokusily překročit hranici mezi oběma německými státy, často s pomocí velmi jednoduchých prostředků, jako jsou žebříky. Většinou šlo o velmi mladé neozbrojené lidi, kteří pro nikoho nepředstavovali hrozbu a jejich jediným cílem bylo opustit NDR, neboť v tehdejší době bylo pro obyčejného občana téměř nemožné zemi opustit zákonným způsobem. Jejich pokusy o překročení hranice, i když byly zakázány právem NDR, tak nebylo možno kvalifikovat jako závažné trestné činy, neboť žádný z nich nespadal do kategorie trestných činů kvalifikovaných jako závažné ve smyslu § 213 odst. 3 trestního zákona NDR.

Soud tak došel k názoru, že odsouzení stěžovatelů se na první pohled nejevila ani jako svévolná ani v rozporu s článkem 7 odst. 1 Úmluvy, přestože jednotlivé soudy přistupovaly odlišně k interpretaci ospravedlňujících skutečností, jichž se stěžovatelé dovolávali. Zemský soud dospěl v případě prvních tří stěžovatelů k názoru, že tyto ospravedlňující skutečnosti byly bez účinku, neboť zásadním a nepřijatelným způsobem porušily „základní principy spravedlnosti a mezinárodní ochrany lidských práv“; v případě stěžovatele K.-H. W. považoval takové skutečnosti za nepoužitelné, neboť pokus zastřeleného o překročení hranice nemohl být kvalifikován jako závažný trestný čin. Spolkový soudní dvůr naproti tomu v případě prvních tří stěžovatelů poznamenal, že správná interpretace § 27 odst. 2 by již v době událostí dovolila dospět k závěru, že se těchto skutečností nelze dovolávat; v případě K.-H. W. Soud uvedl, že ospravedlňující skutečnosti podle práva NDR měly být interpretovány restriktivně a ve prospěch lidských práv, a proto zabítí neozbrojeného uprchlíka bylo v rozporu se zákonem. Konečně, Spolkový ústavní soud v obou případech judikoval, že „za této zcela zvláštní situace zakazuje požadavek objektivní spravedlnosti, jež zahrnuje i respektování lidských práv uznaných mezinárodním společen-

stvím, použití podobných ospravedlňujících skutečností, a absolutní ochrana důvěry v zárukou danou článkem 103 odst. 2 Ústavy v tom případě musí ustoupit, jinak by se systém trestní spravedlnosti SRN dostal do rozporu s premisami právního státu“. Štrasburskému soudu však nepříslušelo, aby se vyslovoval k těmto odlišným přístupům. Postačilo mu, když se ujistil, že názor, k němuž německé soudy dospěly, byl v souladu s Úmluvou, konkrétně s článkem 7 odst. 1.

Soud se dále zabýval povahou státní praxe NDR, neboť pojem „právo obsažené v ustanovení článku 7 odst. 1 Úmluvy zahrnuje jak psané, tak i nepsané právo, tedy judikaturu vnitrostátních soudů. Jak uvedly německé soudy, o příslušných opatřeních a rozkazech nepochybně rozhodovaly řídicí orgány NDR uvedené v článku 73 Ústavy NDR, Státní rada a Národní rada obrany, jejichž členy byli první tři stěžovatelé. Cílem této státní praxe bylo „za každou cenu“ chránit hranici mezi oběma německými státy a zachovat tak existenci NDR, ohrožovanou masivním odchodem obyvatelstva. Ať už byl státní zájem jakýkoli, musel mít své meze v zásadách zakotvených v Ústavě a zákonech samotné NDR, tedy respektovat nutnost zachovat lidský život.

Podle názoru Soudu bylo používání protipěchotních min a automatických palebných zbraní, stejně jako absolutní charakter rozkazů vydaných pohraničnickům, zřejmým porušením základních práv zakotvených v člancích 19 a 30 Ústavy NDR, práv, jež byla v podstatě potvrzena trestním zákonem NDR a zákonem o hranici. Tato státní praxe rovněž porušovala závazek respektovat lidská práva a ostatní mezinárodní závazky NDR, která v listopadu 1974 ratifikovala Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. I když používání protipěchotních min a automatických palebných zařízení skončilo kolem roku 1984, rozkazy pohraničnickům zůstaly stejné až do pádu berlínské zdi v listopadu 1989.

První tři stěžovatelé se jako ospravedlnění dovolávali rozkazu střílet, který sami vydali pohraničnickům, a z toho vyplývající praxe. Avšak podle obecných zásad práva nebylo možno ospravedlnit jednání, jež vedlo k odsouzení, na základě pouhého konstatování, že takové jednání se dělo, a tím vytvořilo praxi. Navíc nezávisle na státní odpovědnosti NDR, vyplývala trestní povaha skutků stěžovatelů jako jednotlivců z § 95 trestního zákona NDR, který již ve svém znění z roku 1968, převzatém do znění z roku 1977, stanovil, že „ten, kdo jedná tak, že porušuje lidská práva a základní práva, se nemůže dovolávat zákona, rozkazu nebo směrnice, a je trestně odpovědný“.

Streletz, Kessler a Krenz namítali, že s ohledem na reálnou situaci v NDR nebylo jejich odsouzení předvídatelné, a že pro ně bylo naprosto nemožné předvídat, že jednoho dne budou kvůli obratu politické situace nuceni skládat účty v trestněprávní rovině. Tento argument však Soud nepřesvědčil. Propast, která dělila legislativu NDR od praxe, byla z velké části dílem samotných stěžovatelů. Vzhledem k vysokým funkcím, které zastávali ve státním aparátu, nemohli tvrdit, že neznají Ústavu a legislativu NDR a její mezinárodní závazky nebo kritiku, jejímž předmětem byl na mezinárodním poli její režim ostrahy hranice.

K.-H. W. namítal, že jako pohraničnick NDR byl posledním článkem v linii velení a že vždy uposlechl vydané rozkazy. Bylo pro něj proto naprosto nemožné předvídat, že jednoho dne bude díky obratu situace nucen skládat účty v trestní rovině. Soud tedy zkoumal otázku, do jaké míry stěžovatel jakožto obyčejný voják věděl nebo měl vědět, že střílet

na osoby, které chtěly pouze překročit hranici představovaly trestný čin podle práva NDR. Přípomněl, že psané texty byly přístupné všem. Přitom každý občan NDR znal restriktivní politiku tohoto státu v oblasti svobody pohybu a povahu režimu ostrahy hranice. Navíc ani obyčejný voják nemohl zcela a slepě odkazovat na rozkazy, které zásadně porušovaly nejen vlastní zákonné principy NDR, ale též lidská práva v mezinárodním měřítku. I když byl stěžovatel s ohledem na politickou situaci v NDR ve velmi obtížné situaci, takové rozkazy nemohly ospravedlnit střelbu na neozbrojené osoby, které se pouze pokoušely opustit zemi. Soud též konstatoval, že německé soudní orgány detailně posoudily polehčující okolnosti ve prospěch stěžovatele, a teprve pak dospěly k závěru, že „rozhodujícím bylo, že vražda neozbrojeného prchajícího nepřerušenou střelbou byla za daných okolností činem natolik hrozným a nezpůsobilým k použití jakýchkoli ospravedlňujících skutečností, že porušení zásady přiměřenosti a elementárního zákazu zabít bylo jasně rozlišitelné, a tedy očividné, a to i pro dotčenou osobu“. Navíc soudní orgány náležitě přihledly k rozdílu mezi vedoucími představiteli NDR a stěžovatelem, pokud jde o uložený trest.

Skutečnost, že stěžovatelé byli stíháni a odsouzeni německými soudy až po znovusjednocení Německa, na základě zákonných ustanovení platných v době událostí v NDR, vůbec neznamená, že jejich skutky nepředstavovaly trestné činy podle práva NDR. V tomto ohledu Soud podotkl, že problém, s jakým bylo Německo konfrontováno po znovusjednocení, pokud šlo o postoj, jaký mělo zaujmout vůči osobám, které spáchaly trestné činy za předchozího režimu, vyvstal také pro určitý počet dalších států, v nichž došlo k přechodu k demokratickému režimu. Soud vyslovil názor, že pro právní stát je legitimní zahájit trestní stíhání proti osobám, které se provinily trestnými činy za předchozího režimu a stejně tak nelze vytykat soudním orgánům takového státu, které nahradily předchozí soudní orgány, že aplikují a interpretují zákonná ustanovení, jež platila v době událostí, ve světle principů, jimiž se řídí právní stát.

Soud v této souvislosti připomněl, že – z hlediska článku 7 odst. 1 Úmluvy – i když je určité trestní ustanovení maximálně jasné, v jakémkoli právním systému nevyhnutelně existuje prvek soudní interpretace, v jejímž rámci je třeba objasňovat sporné body a přizpůsobovat se změnám situace. Tato myšlenka v zásadě platí pro postupný vývoj judikatury v jednom a tomtéž právním státě a za demokratického režimu, což jsou prvky, které jsou zásadními kameny Úmluvy. Soud vyjádřil názor, že stěžovatelé Streletz, Kessler a Krenz, kteří jako vedoucí představitelé NDR vytvořili zdání zákonnosti vycházející z právního řádu NDR, a poté zavedli praxi nebo v ní pokračovali způsobem zřejmě porušujícím samotné principy tohoto řádu, se nemohli dovolávat ochrany článku 7 odst. 1 Úmluvy. Uvažovat jinak by znamenalo zneuznat předmět a účel tohoto ustanovení, totiž aby nikdo nebyl vystaven svévolnému stíhání, odsouzení nebo trestu. Soud uzavřel, že skutky stěžovatelů v době, kdy byly spáchány, byly trestnými činy definovanými dostatečně jasně a předvídatelně právem NDR.

Mezinárodní právo

Soud dále posuzoval, zda v době, kdy byly spáchány, byly skutky stěžovatelů trestnými činy definovanými dostatečně jasně a předvídatelně v mezinárodním právu, obzvláště jeho pravidly ochrany lidských práv. Stěžovatelé totiž tvrdili, že jejich jednání bylo ospravedlněno výjimkami uvedenými v článku 2 odst. 2 Úmluvy.

Podle názoru Soudu smrt prchajících nebyla důsledkem použití síly, o které bylo možno říci, že byla „zcela nezbytná“: státní praxe zavedená v NDR nebránila nikoho proti nezákonnému násilí, nesloužila k provádění žádného zatčení, které by bylo možno kvalifikovat jako „zákonné“ podle práva NDR, a neměla žádnou souvislost s potlačováním nepokojů nebo vzpoury, protože jediným cílem prchajících bylo opustit zemi. jednání stěžovatelů proto nebylo žádným způsobem ospravedlněno z hlediska článku 2 odst. 2 Úmluvy.

Tak jako Protokol č. 4 v článku 2 odst. 2, i Mezinárodní pakt o ochraně občanských a politických práv v článku 12 odst. 2 stanoví, že „každý může svobodně opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní“. Toto právo může být omezeno, jen stanoví-li tak zákon a omezení jsou nezbytná pro ochranu národní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví a morálky nebo práv a svobod jiných, a jsou-li slučitelná s ostatními právy přiznanými Paktem. Stěžovatelé *Streletz, Kessler a Krenz* se dovolávali těchto omezení, aby ospravedlnili zavedení a udržování režimu ostrahy hranice. Soud se však domníval, že žádná z těchto výjimečných podmínek nebyla splněna. Inkriminované skutky spočívaly v rozkazech, které nebyly v souladu s Ústavou či zákonem. Nebylo ani možno tvrdit, že všeobecné opatření zabraňující v odchodu většiny obyvatelstva státu bylo nezbytné pro zajištění jeho bezpečnosti ani ostatních zmíněných zájmů. Konečně, způsob, jímž NDR uváděla do praxe a trestala zákaz opustit zemi, byl v rozporu s právem na život.

Pokud šlo o státní odpovědnost NDR a individuální odpovědnost stěžovatelů, Soud konstatoval, že umístěním protipěchotních min a automatických palebných systémů na hranici a vydáním rozkazů pohraničnickům „zneškodnit ty, kteří narušují hranici, a chránit hranici za každou cenu“, NDR zřídila režim ostrahy hranice, který zjevně zneužíval nezbytnost chránit lidský život, jakož i právo na život. Tento režim rovněž zneužíval právo na svobodu pohybu.

Avšak tato státní praxe byla z velké části dílem samotných stěžovatelů, kteří jakožto vedoucí političtí představitelé věděli nebo vědět měli, že porušuje jak základní práva, tak lidská práva, neboť nemohli popřít znalost legislativy vlastní země. Stejně tak stěžovatelé nemohli nevědět o mezinárodních závazcích, s nimiž NDR vyslovila souhlas, a o časté mezinárodní kritice namířené proti režimu ostrahy hranice NDR. Podle názoru Soudu, kdyby NDR stále existovala, byla by odpovědná za inkriminované skutky z pohledu mezinárodního práva. Pokud šlo o individuální odpovědnost stěžovatelů, Soud mínil, že i za předpokladu, že by taková odpovědnost nemohla být vyvozena z výše citovaných mezinárodních instrumentů, mohla z nich být vydedukována ve spojení s § 95 trestního zákona NDR, který předpokládal, a to již od roku 1968, individuální trestní odpovědnost těch, kdo porušovali mezinárodní závazky NDR, lidská práva a základní svobody. I když stěžovatel K.-H. W. nebyl za státní praxi přímo odpovědný a i když k příslušné události došlo v roce 1972, tedy před ratifikací Paktu, musel jako obyčejný občan vědět, že střílet na neozbrojené osoby, které se pouze snažily opustit zemi, bylo v rozporu se základními právy a lidskými právy, neboť nemohl neznat legislativu své vlastní země.

Soud tak vyslovil názor, že v době, kdy byly spáchány, byly skutky stěžovatelů rovněž trestnými činy definovanými dostatečně přístupně a předvídatelně pravidly mezinárodního práva o ochraně lidských práv.

K otázce promlčení Soud uvedl, že není povolán se jí zabývat, neboť podle § 82 odst. 1 bodu 4 trestního zákona NDR z roku 1968 promlčecí doba pro činy, za něž se ukládal trest do výše deseti let odnětí svobody, což byl i případ zabití, byla patnáct let. Ale § 84 stejného zákona stanovil, že „na trestné činy proti míru nebo proti lidskosti anebo na ty, jež byly spáchány proti lidským právům ... se nevztahují pravidla o promlčení uvedená v tomto zákoně“. Toto ustanovení, které zajišťovalo nepromlčitelnost některých kategorií trestných činů, mezi nimi porušení lidských práv, bylo v platnosti již v okamžiku inkriminovaného činu. Stejně tak již v té době patřilo právo na život mezi lidská práva, u jejichž porušení zajišťoval § 84 trestního zákona nepromlčitelnost, i když ke smluvnímu zakotvení tohoto práva došlo v NDR až v roce 1974. Soud však dospěl k závěru, že stěžovatel porušil lidská práva. A proto, i kdyby se dovolával promlčení, tento argument by nebyl přijat. V SRN navíc začal platit dne 26. března 1993 zákon, který předpokládal zmrazení promlčecích lhůt pro „činy v rozporu se spravedlností spáchané za režimu Sjednocené socialistické strany“; v důsledku toho promlčecí doba plynula nikoli od okamžiku spáchání trestného činu, ale od zániku NDR dne 3. října 1990. Vzhledem k tomu, že nepromlčitelnost činu stěžovatele mohla být vyvozena z práva NDR, Soud nemusel posuzovat dosah zákona SRN. Odsouzení stěžovatelů po znovusjednocení Německa nebylo v rozporu s článkem 7 odst. 1 Úmluvy. S ohledem na tento závěr se Soud nezabýval otázkou, zda odsouzení bylo ospravedlněno z hlediska druhého odstavce článku 7 Úmluvy.

Výrok rozsudku: Článek 7 Úmluvy nebyl porušen (jednomyslně).

Ke stěžovateli namítanému porušení článku 1 Úmluvy, Soud vyjádřil názor, že se tvrzení stěžovatelů nemohla opírat o článek 1 Úmluvy, jenž je rámcovým ustanovením, které nemůže být porušeno samostatně. Mohlo by však spadat do působnosti článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 7, neboť dotyční si v podstatě stěžovali na diskriminaci, jejíž byli údajně obětí jakožto bývalí občané NDR. Soud však mínil, že principy aplikované Spolkovým ústavním soudem měly obecný dosah, a byly tak platné i pro osoby, které nebyly bývalými státními příslušníky NDR.

Výrok rozsudku: Článek 1 Úmluvy nebyl porušen (jednomyslně).

3. D. N. proti Švýcarsku

Číslo stížnosti: 27154/95

Datum rozsudku: 29. března 2001

Dotčené články Úmluvy: čl. 5 odst. 4 (přezkum zákonnosti zbavení svobody)

Anotace: nezávislost odborného přisedícího, který vypracoval znalecký posudek, při přezkumu držení stěžovatele v psychiatrickém ústavu

Klíčová slova: procesní záruky soudního přezkumu, soudní přezkum

Související judikatura: *Castillo Algar proti Španělsku*, § 43 a násl.; *De Haan proti Nizozemsku*, § 51; *De Wilde, Ooms a Versyp proti Belgii*, § 78; *Hauschildt proti Dánsku*, § 47–48; *Niedbala proti Polsku*, § 66; *Nilsen a Johnsen proti Norsku*, § 62; *Piersack proti Belgii*, § 30; *Stallinger a Kuso proti Rakousku*, § 37; *Weeks proti Spojenému království*, § 61; *X proti Spojenému království*, § 53

I. Skutkový stav

Stěžovatelka, švýcarská občanka, požádala o propuštění z psychiatrické léčebny, kde byla proti své vůli držena. Poté, co její žádost primář zamítl, podala stížnost odvolací správní komisi curyšského kantonu. Současně žádala, aby se znalec, který byl jmenován za účelem jejího vyšetření, neúčastnil dalšího řízení jako soudce v této komisi. R. W. byl určen jako zpravodaj. Poté, co stěžovatelku vyšetřil, informoval ji o tom, že komisi navrhne zamítnutí její stížnosti. Ve svém písemném vyjádření u stěžovatelky diagnostikoval schizofrenii a doporučil zamítnutí jejího podání.

Při projednávání stěžovatelčina případu byla komise složena z předsedy (soudce z povolání) a z dalších pěti přisedících včetně R. W., který jediný byl odborníkem v oboru psychiatrie. Komise stížnost stěžovatelky zamítlá s odvoláním na písemné stanovisko R. W. Odvolání stěžovatelky Federální soud zamítl.

II. Námitky

Stěžovatelka tvrdila, s odvoláním na ustanovení článku 5 odst. 4 Úmluvy, že R. W., přisedící odvolací správní komise, nebyl nezávislý.

III. Právní posouzení

Pro Soud bylo nesporné, že správní odvolací komise byla v zásadě „soudem“ ve smyslu článku 5 odst. 4 Úmluvy, který smluvním státním přiznává jistou volnost při výběru nejvhodnějšího systému soudního přezkumu. I když není vždy nutné, aby řízení podle tohoto ustanovení vykazovalo záruky ve smyslu článku 6 Úmluvy, musí mít soudní charakter a musí poskytovat přiměřené záruky. Zatímco článek 5 odst. 4 výslovně nevyžaduje, aby byl soud nezávislý a nestranný, bylo by podle názoru Soudu nemyslitelné, že by v tak citlivé otázce, jakým je zbavení svobody osob duševně chorých, neměl soud poskytovat záruky nestrannosti.

V daném případě se vzhledem k různým činnostem, které R. W. vykonával, řízení před odvolací správní komisí odlišovalo od řízení, ve kterém je úlohou soudce zpravodaje, po vyslechnutí účastníků řízení a během rozhodování soudu, přezkoumat a připomínkovat konkrétní důkazy. Podle názoru Soudu, jestliže se očekávalo, že soudem jmenovaný znalec přednese svůj názor soudu a účastníkům řízení, bylo zvláštní, jestliže soudce – znalec, který vyjádření vypracoval, jej zpřístupní účastníkům před jejich vyslechnutím. I když podle judikatury Federálního soudu se postavení znalce v kontextu zbavení svobody osob duševně nemocných podstatně liší od postavení znalce v důkazním řízení, znalci jsou v každém takovém řízení pouze přizváni, aby pomohli soudu svým znaleckým názorem, aniž by se podíleli na rozhodování. Je úlohou soudu, aby zhodnotil takový důkaz spolu se všemi ostatními relevantními informacemi a důkazy. Sporná otázka, pokud jde o jeho objektivní nestrannost, vznikne, jestliže je soud vyzván posoudit důkaz, který předtím předložil jeden z jeho přisedících jako znalec. Proto v důsledku postavení znalce R. W. v daném řízení, si odvolací správní komise dopředu vytvořila názor na žádost stěžovatelky a nepřístupovala k jejímu případu s náležitou nestranností. Stěžovatelčiny obavy se zvýšily postavením R. W. v komisi, ve které byl jediným odborníkem v oboru psychiatrie, jakož i jedinou osobou, která ji odborně vyšetřila. Soud vyslovil názor, že za těchto okolností byly stěžovatelčiny pochybnosti o nestrannosti R. W. oprávněné.

Výrok rozsudku: Článek 5 odst. 4 Úmluvy byl porušen (12 hlasů proti 5).

4. Kypr proti Turecku

Číslo stížnosti: 25781/94

Datum rozsudku: 10. května 2001

Dotčené články Úmluvy: čl. 1 (povinnost respektovat lidská práva), čl. 2 (právo na život), čl. 3 (zákaz mučení), čl. 4 odst. 1 (zákaz otroctví a nucených prací), čl. 5 odst. 1 (právo na svobodu a osobní bezpečnost), čl. 6 (právo na spravedlivý proces), čl. 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života), čl. 9 (svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání), čl. 10 (svoboda projevu), čl. 11 (svoboda shromažďování a sdružování), čl. 13 (právo na účinné opravné prostředky), čl. 14 (zákaz diskriminace), čl. 17 (zákaz zneužití práva), čl. 18 (ohraničení možnosti omezení práv), čl. 33 (mezistátní stížnosti), čl. 35 odst. 1 (vyčerpání vnitrostátních právních prostředků nápravy), čl. 1 Protokolu č. 1 (ochrana majetku), čl. 2 Protokolu č. 1 (právo na vzdělání), čl. 3 Protokolu č. 1 (právo na svobodné volby)

Anotace: trvající porušování práv řecko-kyperských nezvěstných osob a jejich příbuzných, nedostatek účinného vyšetřování zmizení nezvěstných osob, podrobování osob nevolnictví, právo na domov a právo na ochranu majetku vysídlených řeckých Kypřanů a na jejich práva účastnit se svobodných voleb, životní podmínky řeckých Kypřanů na severním Kypru a situace tureckých Kypřanů a romské komunity na severním Kypru.

Klíčová slova: jurisdikce států, odpovědnost států, svoboda přijímat informace, svoboda sdružování, účinný právní prostředek nápravy, život, ponižující jednání, nelidské jednání, mezistátní stížnost, oběť, trvající stav, účinný vnitrostátní právní prostředek nápravy, vyčerpání vnitrostátních právních prostředků nápravy, lhůta šesti měsíců, nevolnictví, osobní bezpečnost, občanskoprávní řízení, trestní řízení, přístup k soudu, nestranný soud, nezávislý soud, respektování korespondence, respektování rodinného života, respektování obydlí, respektování soukromého života, zásah, stanoven zákonem, zbavení majetku, poškození užívání majetku, pozitivní povinnost.

Související judikatura: *Mitap a Müftüoğlu proti Turecku*, § 17; *Philis proti Řecku*, § 56; *Powell a Rayner proti Spojenému království*, § 36; *Salman proti Turecku*, § 89 a 100; *Tanrikulu proti Turecku*, § 103; *Van Mechelen a další proti Nizozemsku*, § 54–55; *Yaşa proti Turecku*, § 100

I. Skutkový stav

Stížnost byla podána kyperskou vládou jako odezva na vojenské operace tureckých vojsk na severu Kypru v červenci a v srpnu roku 1974 a jako kritika přetrvávajícího rozdělení kyperského území. V roce 1996, kdy Soud posuzoval věc *Loizidou proti Turecku* (18. prosince 1996), byla přítomnost tureckých vojsk popsána následovně:

„16. Turecké vojenské síly v počtu více než 30 000 osob jsou rozmístěny v prostoru okupovaného území severního Kypru, které bylo pod stálým dohledem pojiždících patrol, a na hlavních komunikacích byla umístěna kontrolní stanoviště. Hlavní velení se nachází ve městě Kyrenia. 28. pěchotní divize čítající 14 500 vojenského personálu má základnu ve městě Asha (Assia) a operuje na území od města Famagusta po předměstí Mía Milia města Nicosia. 39. pěchotní divize čítající 15 500 vojenského personálu má základnu nad

vesnici Myrtou a pokrývá prostor od vesnice Yerolakkos po město Lefka. Turecké vojenské síly operující na základě smlouvy a záruky mají základní stanoviště ve vesnici Orta Keuy nedaleko Nicosie a pokrývají sektor od mezinárodního letiště po řeku Pedhieos. Turecké námořnictvo a jeho předsunutá základna se nacházejí ve Famagustě a Kyrenii. Turecké letectvo má základny v Lefkonice a Krini a řadu menších letišť na dalších místech. Hlavní základna se nachází v Turecku ve městě Adana.

17. Turecké vojenské síly a veškeré civilní obyvatelstvo nacházející se ve vojenských sektorech podléhají jurisdikci tureckých vojenských soudů tak, jak to vyplývá – pokud jde o občany ‚TRNC‘ – z vyhlášky o zakázaných vojenských územích (*Prohibited Military Areas Decree*) z roku 1979 (oddíl 9) a z článku 156 Ústavy TRNC.“

Významný posun v přetrvávajícím rozdělení Kypru nastal v listopadu 1983, kdy byla vyhlášena „Turecká republika severního Kypru“ (TRNC) a posléze dne 7. května 1985, přijetím „Ústavy“ TRNC. Tento vývoj byl mezinárodním společenstvím odsouzen. Dne 18. listopadu 1983 přijala Rada bezpečnosti OSN Rezoluci č. 541 (1983) shledávající vyhlášení Turecké republiky severního Kypru za právně neplatné a vyzývající všechny členské státy, aby neuznaly kromě existující Kyperské republiky žádný jiný kyperský stát. Podobnou výzvu učinila Rada Bezpečnosti OSN dne 11. května 1984 v Rezoluci č. 550 (1984). V listopadu 1983 uznal Výbor ministrů Rady Evropy vládu Kyperské republiky jako jedinou legitimní vládu na Kypru a vyzval k respektování suverenity, nezávislosti, územní celistvosti a jednoty Kyperské republiky.

Podle žalované vlády je TRNC demokratickým a ústavním státem, politicky nezávislým na všech ostatních suverénních státech, včetně Turecka, a úřady na Severním Kypru byly zřízeny turecko-kyperským lidem v souladu s výkonem jejich práva na sebeurčení. Nicméně, vláda Kyperské republiky je výlučně mezinárodně uznávána jako vláda Kypru. Mírové síly OSN („UNFICYP“) udržují zřízenou „narázníkovou zónu“. V roce 1981 byl zřízen Výbor OSN pro nezávěsné osoby („CMP“), který měl dohlížet na případy osob, které byly prohlášeny za nezávěsné jednak během bojů, jednak během událostí v červenci 1974, a sestavit seznam nezávěsných osob. CMP dosud své vyšetřování neukončil.

II. Námitky

Stěžovatelská vláda namítala, že turecká vláda („žalovaná vláda“) pokračovala v porušování práv garantovaných Úmluvou, přestože tato porušení byla konstatována ve zprávě bývalé Evropské komise pro lidská práva ze dne 10. července 1976 a ze dne 4. října 1983 i v rezolucích Výboru ministrů Rady Evropy. Vláda napadala zmizení řeckých Kypřanů a jejich příbuzných, ztrátu domova a majetku osob, které musely odejít ze severní části Kypru, porušení jejich práva účastnit se svobodných voleb, kritizovala kvalitu životních podmínek řeckých Kypřanů v severní části Kypru a též situaci tureckých Kypřanů a příslušníků romské komunity zde žijících.

III. Právní posouzení

Soud se nejprve zabýval otázkou vyčerpání vnitrostátních právních prostředků nápravy. S odvoláním na Poradní stanovisko Mezinárodního soudního dvora v případě Namibie uvedl, že v případech podobných projednávané věci povinnost ignorovat činy *de facto* subjektů, jakým byla TRNC, neměla zdaleka absolutní povahu. Podle názoru Soudu život obyvatel na

dotčeném území pokračoval, a musel být proto snesitelný a chráněný *de facto* úřady včetně soudů. V zájmu obyvatel TRNC úkony těchto úřadů nemohly být jinými státy nebo mezinárodními institucemi, zejména soudy, jednoduše ignorovány. Pokud by tomu mělo být jinak, byli by obyvatelé na dotčeném území zbaveni všech svých práv, kdykoli by byla diskutována na mezinárodní úrovni, což by znamenalo zbavení minimálních právních standardů, na které měli nárok. Soud však zdůraznil, že tento náhled neměl za následek uznání TRNC a potvrdil názor, že vláda Kyperské republiky byla i nadále jedinou legitimní vládou na Kypru.

Nezvěstní řečtí Kypřané a jejich příbuzní

Stěžovatelská vláda tvrdila, že pokud byl někdo z těchto osob zadržován tureckou vládou, jednalo se o formu nevolnictví nebo otroctví v rozporu s článkem 4 Úmluvy a o porušení práva na osobní svobodu ve smyslu článku 5 Úmluvy. Tvrdila též, že došlo i k porušení článků 2 a 5 Úmluvy, neboť turecká vláda nevyšetřila okolnosti zmizení uvedených osob za život ohrožujících okolností. Pokud jde o příbuzné nezvěstných osob, stěžovatelská vláda namítala porušení článků 3, 8 a 10 Úmluvy, neboť turecké úřady soustavně odmítaly informovat příbuzné o osudu těchto osob.

Soud dospěl k závěru, že nedošlo k porušení hmotněprávních závazků podle článku 2 Úmluvy z důvodů namítaných vládou, pokud šlo o nezvěstné osoby. Z předložených důkazů nebylo možné dovodit závěr, že některá z nezvěstných osob byla zabita za okolností, za které by nesl odpovědnost žalovaný stát.

Výrok rozsudku: Článek 2 Úmluvy nebyl porušen (jednomyslně).

Na druhé straně Soud mínil, že došlo k přetrvávajícímu porušení článku 2 Úmluvy, pokud šlo o selhání úřadů žalované vlády účinně vyšetřit okolnosti zmizení a osudu nezvěstných řeckých Kypřanů.

Výrok rozsudku: Článek 2 Úmluvy byl porušen (16 hlasů proti 1).

Soud dále dospěl k závěru, že nedošlo k porušení článku 4 Úmluvy.

Výrok rozsudku: Článek 4 Úmluvy nebyl porušen (jednomyslně).

Podle názoru Soudu nebylo prokázáno, že by během daného období kterákoli z nezvěstných osob byla zadržena. Vyjádřil zároveň názor, že došlo k pokračujícímu porušování článku 5 Úmluvy v důsledku selhání kompetentních úřadů Turecka účinně vyšetřit zmizení a osud nezvěstných řeckých Kypřanů, o kterých se bylo lze odůvodněně domnívat, že byly zajištěny tureckými úřady v okamžiku jejich zmizení.

Výrok rozsudku: Článek 5 Úmluvy byl porušen (16 hlasů proti 1).

Pokud jde o příbuzné nezvěstných řeckých Kypřanů, dospěl Soud k závěru, že došlo k pokračujícímu porušení článku 3 Úmluvy. Podle jeho názoru, mlčení kompetentních úřadů žalovaného státu při existenci závažných obav příbuzných dosáhlo stupně závažnosti utrpení, které bylo možno posoudit jako nelidské zacházení.

Výrok rozsudku: Článek 3 Úmluvy byl porušen (16 hlasů proti 1).

Vycházejí z tohoto závěru, Soud míní, že nebylo nevyhnutelné se dále zabývat otázkou, zda došlo k porušení článků 8 a 10 Úmluvy, pokud šlo o příbuzné nezávislých osob.

Domov a majetek přemístěných osob

Stěžovatelská vláda namítala na základě článku 8 Úmluvy, že řeckým Kypřanům bylo stále upíráno vrátit se do svých opuštěných domovů k rodinám na severním Kypru, a že turčtí přistěhovalci se usadili na severním Kypru, aby ovlivnili demografické a kulturní prostředí této části území. Namítala též, že došlo k porušení článku 1 Protokolu č. 1, neboť jim nebyl umožněn přístup k jejich majetku a jeho užívání, byla jim zadržována náhrada za tento majetek a byli zbaveni svého vlastnického titulu. Podle článku 13 Úmluvy, neměly přemístěné osoby k dispozici žádný opravný prostředek vůči porušení článku 8 Úmluvy a článku 1 Protokolu č. 1. Vláda též namítala porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s předcházejícími ustanoveními, pokud šlo o diskriminaci Řeků a řeckých Kypřanů ve vztahu k užívání jejich majetku. Podle jejího názoru došlo i k porušení článku 3 Úmluvy v důsledku diskriminace přemístěných osob, jež dosáhla intenzity špatného zacházení. Konečně byly porušeny i články 17 a 18 Úmluvy v důsledku zneužívání práv a jejich nedovoleného omezování.

Soud dospěl k závěru, že došlo k pokračujícímu porušení článku 8 Úmluvy z důvodu nepovolení přemístěným kyperským Řekům vrátit se do svých domovů na severním Kypru. S ohledem na tento závěr Soud nepovažoval za nezbytné zabývat se otázkou, zda došlo k dalšímu porušení předmětného ustanovení z důvodů tvrzených stěžovatelskou vládou.

Výrok rozsudku: Článek 8 Úmluvy byl porušen (16 hlasů proti 1).

Soud dále míní, že došlo k pokračujícímu porušení článku 1 Protokolu č. 1 tím, že řecko-kyperským vlastníkům byl k jejich majetku, který se nacházel na severním Kypru, odmítnut přístup, a neměli tak možnost jej spravovat a užívat. Nebyla jim v tomto ohledu vyplacena ani žádná náhrada.

Výrok rozsudku: Článek 1 Protokolu č. 1 byl porušen (16 hlasů proti 1).

Soud dospěl k závěru, že došlo k porušení článku 13 Úmluvy v důsledku nezabezpečení opravných prostředků žalovanou stranou řeckým Kypřanům, kteří se nenacházeli na severním Kypru. Ti se tak nemohli bránit zásahům do svých práv zaručených jim článkem 8 Úmluvy a článkem 1 Protokolu č. 1.

Výrok rozsudku: Články 8 a 13 Úmluvy a článek 1 Protokolu č. 1 byly porušeny (16 hlasů proti 1).

Životní podmínky řeckých Kypřanů v oblasti Karpas na severním Kypru

Pokud šlo o karpaské řecké Kypřany, stěžovatelská vláda namítala porušení článků 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10 a 11 Úmluvy v důsledku neposkytnutí přiměřené zdravotnické péče a služeb, diskriminačního jednání zejména vůči starým osobám, omezování a používání donucovacích

metod, které dosáhly hranice nelidského a ponižujícího jednání, ohrožování osobní bezpečnosti a naprostého nezájmu ze strany úřadů. Podle stěžovatelské vlády řečtí Kypřané neměli zajištěn spravedlivý proces před nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, bylo zasahováno do jejich práv na soukromý a rodinný život, obydlí a korespondenci a do jejich práva na náboženskou svobodu. Byli omezováni ve svobodě pohybu, učebnice, které používaly jejich děti, byly podrobeny rozsáhlé cenzuře, dovoz řeckých periodik a knih byl omezen. Kypřané byli omezováni i v možnosti účastnit se společenských shromáždění a jiných hromadných akcí. Stěžovatelská vláda dále namítala porušení článků 13 a 14 Úmluvy v důsledku nemožnosti podat účinný opravný prostředek proti shora uvedeným porušením a diskriminačnímu jednání založenému na rasových, náboženských a jazykových základech. Namítala též porušení článků 1 a 2 Protokolu č. 1, neboť bylo zasahováno do majetkových práv zesnulých řeckých Kypřanů stejně jako do majetkových práv osob, které trvale opustily severní Kypr. Dětem bylo upíráno právo na vyšší vzdělání.

Výrok rozsudku: Článek 9 Úmluvy byl porušen vůči řeckým Kypřanům žijícím na severním Kypru (16 hlasů proti 1).

Soud zároveň konstatoval porušení článku 10 Úmluvy, pokud šlo o řecké Kypřany žijící na severním Kypru v tom smyslu, že žáci základních škol se museli učit z učebnic, které podléhaly rozsáhlé cenzuře.

Výrok rozsudku: Článek 10 Úmluvy byl porušen (16 hlasů proti 1).

Soud vyjádřil názor, že došlo k pokračujícímu porušení článku 1 Protokolu č. 1 ve vztahu k řeckým Kypřanům žijícím na území severního Kypru, neboť jejich právo na pokojné užívání majetku nebylo zabezpečeno po dobu jejich trvalé nepřítomnosti na tomto území a v případě smrti nebyla respektována dědická práva příbuzných a pozůstalých, žijících na území severního Kypru.

Výrok rozsudku: Článek 1 Protokolu č. 1 byl porušen (16 hlasů proti 1).

Soud judikoval, že došlo k porušení článku 2 Protokolu č. 1 ve vztahu k řeckým Kypřanům žijícím na severu Kypru pro nedostupnost zařízení pro vyšší školní vzdělání.

Výrok rozsudku: Článek 2 Protokolu č. 1 byl porušen (16 hlasů proti 1).

Podle názoru Soudu došlo též k porušení článku 3 Úmluvy tím, že řečtí Kypřané žijící v oblasti Karpas na severu Kypru, byli vystaveni diskriminaci, jež dosahovala charakteru ponižujícího zacházení. Konstatoval, že populace řeckých Kypřanů byla odkázána žít v izolaci a že její příslušníci byli kontrolováni a omezováni ve svobodě pohybu bez toho, že by měli vyhlídky, že jejich komunita bude obnovena a že se bude moci znovu rozvíjet. Podmínky, za kterých tato populace žila, porušovaly základní respekt k lidským právům a dosahovaly stupně krutosti, která odpovídala ponižujícímu jednání.

Výrok rozsudku: Článek 3 Úmluvy byl porušen (16 hlasů proti 1).

Soud judikoval, že z celkového hlediska došlo k porušení článku 8 Úmluvy ve vztahu k právu řeckých Kypřanů žijících na severu Kypru na respektování jejich soukromého a rodinného života a obydlí. Soud v této souvislosti poznamenal, že dotčená populace byla vystavena závažným omezením ve výkonu jejich práv včetně sledování hnutí jejich příslušníků, které přerostlo do fyzické přítomnosti státních agentů v domácnostech řeckých Kypřanů, na společenských akcích nebo návštěvách, a to i rodinných příslušníků.

Výrok rozsudku: Článek 8 Úmluvy byl porušen (16 hlasů proti 1).

Vzhledem k tomuto závěru, Soud nepokládal za nezbytné zabývat se zvláště tou částí stížnosti, v níž bylo namítáno porušení článku 8 Úmluvy z důvodu kolonizační politiky ovlivňující demografické a kulturní prostředí řeckých Kypřanů.

Nezjistil porušení článku 8 Úmluvy, pokud šlo o namítané porušení práva na respektování korespondence v důsledku údajných úředních praktik.

Výrok rozsudku: Článek 8 Úmluvy nebyl porušen (jednomyslně).

Soud rovněž dospěl k závěru, že došlo k porušení článku 13 Úmluvy z důvodu nedostatku opravných prostředků v praxi proti zasahování úřadů do práv řeckých Kypřanů na území severního Kypru zaručených články 3, 8, 9 a 10 Úmluvy a články 1 a 2 Protokolu č. 1.

Výrok rozsudku: Články 3, 8, 9 a 10 Úmluvy a články 1 a 2 Protokolu č. 1 byly porušeny (16 hlasů proti 1).

Na druhé straně mínil, že nedošlo k porušení článku 13 Úmluvy, pokud šlo o namítaný nedostatek opravných prostředků proti zasahování soukromých osob do práv řeckých Kypřanů žijících na území severního Kypru podle článku 8 a článku 1 Protokolu č. 1.

Výrok rozsudku: Nebylo prokázáno porušení článku 13 Úmluvy z důvodu tvrzené absence prostředku nápravy, pokud jde o zásahy soukromých osob do práv řeckých Kypřanů žijících na severu Kypru, zakotvených v článku 8 Úmluvy a v článku 1 Protokolu č. 1 (11 hlasů proti 6).

Soud dospěl k závěru, že nedošlo k porušení článku 2 Úmluvy, pokud šlo o namítanou praxi neumožňující přístup ke zdravotnickým službám řeckým Kypřanům a Maronitům, žijícím na severu Kypru. Rovněž tak nedošlo k porušení článku 5 Úmluvy.

Výrok rozsudku: Články 2 a 5 Úmluvy nebyly porušeny (16 hlasů proti 1).

Soud judikoval, že nedošlo k porušení práv řeckých Kypřanů žijících na severu Kypru, zaručených článkem 6 Úmluvy, když kritizovali praxi, jež jim neumožňovala přístup ke spravedlivému, nezávislému a nestrannému soudu, který by rozhodl o jejich občanských právech a závazcích.

Výrok rozsudku: Článek 6 Úmluvy nebyl porušen (11 hlasů proti 6).

Podle názoru Soudu nedošlo k porušení článku 11 Úmluvy, v důsledku namítané praxe neumožnit řeckým Kypřanům právo na svobodu shromažďování a sdružování.

Výrok rozsudku: Článek 11 Úmluvy nebyl porušen (jednomyslně).

Soud dále judikoval, že nebylo nutné se zabývat tím, zda došlo k porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 3 Úmluvy, s ohledem na závěry, ke kterým došel výše.

Právo přemístěných řeckých Kypřanů na volby

Soud nepokládal za nutné zabývat se otázkou, zda zjištěné skutečnosti zakládají porušení práva přemístěných řeckých Kypřanů na volby ve smyslu článku 3 Protokolu č. 1.

Práva tureckých Kypřanů žijících na severním Kypru

Stěžovatelská vláda namítala porušení práv tureckých Kypřanů, kteří odporovali režimu TRNC. Dovolávala se článků 5, 6, 8, 10 a 11 Úmluvy v souvislosti se svévolným vězněním a omezováním osobní svobody, souzením vojenskými soudy, s útoky a obtěžováním třetími osobami, zákazem řeckého tisku a zasahováním do práv na svobodu projevu a svobodného sdružování s řeckými Kypřany. Vláda dále namítala, opírajíc se o článek 1 Protokolu č. 1, že je tureckým Kypřanům bráněno, aby se mohli vrátit ke svému majetku, nacházejícímu se na jihu Kypru. Tvrdila též, že byly porušovány články 3, 5, 8 a 13 Úmluvy a článek 2 Protokolu č. 1 ve vztahu k zacházení s turecko-kyperskými Romy žijícími na severu Kypru.

Soud dospěl k závěru, že došlo k porušení článku 6 Úmluvy, pokud šlo o legislativní praxi, která umožňovala, aby civilní občané byli souzeni vojenskými soudy.

Výrok rozsudku: Článek 6 byl porušen (16 hlasů proti 1).

Soud dále rozhodl, že nedošlo k porušení článků 3, 5, 8, 10 a 11 Úmluvy, pokud šlo o práva tureckých Kypřanů, odpůrců režimu na severu Kypru, v souvislosti s namítanou správní praxí, která nechránila jejich práva zakotvená v těchto ustanoveních.

Výrok rozsudku: Články 3, 5, 8, 10 a 11 Úmluvy nebyly porušeny (jednomyslně).

Soud nezjistil porušení článků 3, 5, 8 a 14 Úmluvy, pokud šlo o práva příslušníků turecko-kyperské romské komunity v důsledku shora namítaných důvodů uplatňování správní praxe.

Výrok rozsudku: Články 3, 5, 8 a 14 Úmluvy nebyly porušeny (16 hlasů proti 1).

Soud dospěl k závěru, že nedošlo k porušení článku 10 Úmluvy v důsledku namítané praxe omezující práva tureckých Kypřanů žijících na severním Kypru přijímat informace z tisku v řeckém jazyce, že nedošlo k porušení článku 11 Úmluvy z důvodu namítané praxe zasahující do jejich práva na shromažďování a sdružování a že konečně nedošlo k porušení článku 1 Protokolu č. 1, protože daná praxe nezabezpečila pokojné užívání jejich majetku.

Výrok rozsudku: Články 10 a 11 Úmluvy a článek 1 Protokolu č. 1 nebyly porušeny (jednomyslně).

Soud též rozhodl, že nedošlo k porušení článku 13 Úmluvy v souvislosti s tvrzenou praxí, která nezabezpečovala účinné opravné prostředky tureckým Kypřanům, žijícím na severním Kypru.

Výrok rozsudku: Článek 13 Úmluvy nebyl porušen (jednomyslně).

Nakonec Soud dospěl k závěru, že nebylo nezbytné zabývat se zvláště námitkami učinnými na základě článků 1, 17, 18 a bývalého článku 32 odst. 4 Úmluvy.

5. Z a další proti Spojenému království

Číslo stížnosti: 29392/95

Datum rozsudku: 10. května 2001

Dotčené články Úmluvy: čl. 3 (zákaz mučení), čl. 6 (právo na spravedlivý proces), čl. 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života), čl. 13 (právo na účinné opravné prostředky)

Anotace: nekonání orgánů sociální péče v případě markantního zanedbání péče o děti, zamítnutí žaloby podané proti místnímu úřadu pro nedbalost nebo nesplnění zákonné povinnosti z důvodu její nepřipustnosti v rámci plnění úřední povinnosti v oblasti ochrany dětí

Klíčová slova: účinný právní prostředek nápravy, ponižující zacházení, nelidské zacházení, přístup k soudu, občanská práva a závazky, spor

Související judikatura: *Tolstoy Miloslavsky proti Spojenému království*, § 62–67; *Tre Traktörer AB proti Švédsku*, § 40; *Young, James a Webster proti Spojenému království*, § 11

I. Skutkový stav

Stěžovatelé, Z, A, B a C, čtyři sourozenci, dvě dívky a dva chlapci, jsou britští občané. Na základě rozhodnutí sociálního pracovníka byla rodina stěžovatelů v říjnu 1987 dána pod kontrolu orgánů sociální péče, a to z obavy o děti a v důsledku podezření, že Z krade potraviny. Po dobu následujících čtyř a půl roku orgány sociální péče rodinu sledovaly a rodičům poskytovaly různé formy podpory. V průběhu této doby však problémy pokračovaly.

V říjnu 1989, když policie vyšetřovala vloupání, našla dětský pokoj v zanedbaném stavu, matrace byly nasáklé močí. V březnu 1990 byla předložena zpráva, že Z a A vybírají potraviny z odpadkových košů ve škole. Podle další zprávy ze září 1990 měli A a B na tvářích modřiny. Podle dalších zpráv byly děti zamčeny ve svých pokojích a rozmazávaly po oknech výkaly. Na naléhavou žádost matky, která tvrdila, že pokud jí děti neodeberou z péče, bude je tlouci, byly děti nakonec 10. června 1992 umístěny do zvláštní pěstounské péče. Psychologická poradkyně, která děti vyšetřila, zjistila, že tři nejstarší měly příznaky vážné psychické poruchy. Uvedla, že to byl nejhorší případ zanedbání a citového týrání, jaký kdy viděla.

Právník, který děti zastupoval, zahájil řízení proti místnímu úřadu a žaloval ho za poškození způsobené nedbalostí, když se řádně nepostaral o blaho dětí a nepodnikl účinné kroky k jejich ochraně. Po konání, které skončilo ve Sněmovně lordů, byla žaloba zamítnuta. V rozsudku vyneseném dne 29. června 1995 lord Browne-Wilkinson mimo jiné rozhodl, že místní úřady nemohou být činěny odpovědnými v případě nedbalosti, pokud jde o výkon jejich zákonných povinností při zabezpečování péče o blaho dětí.

II. Námitky

Stěžovatelé namítali, že místní úřad nepřijal adekvátní ochranná opatření, pokud jde o vážné zanedbání a týrání dětí. Přitom věděl, že děti trpí v důsledku špatného zacházení ze strany svých rodičů a že nemají přístup k soudu nebo k účinnému prostředku nápravy v souvislosti s tímto špatným zacházením. Dovolávali se článků 3, 6, 8 a 13 Úmluvy.

III. Právní posouzení

V souvislosti s článkem 3 Úmluvy Soud pravidelně zdůrazňoval, že toto ustanovení v sobě zahrnuje jednu z nejzákladnějších hodnot demokratické společnosti, úplný zákaz mučení či nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestu. Státy, které Úmluvu ratifikovaly, se zavázaly zabezpečit, že jednotlivci v rámci jejich jurisdikce nebudou podrobena nelidskému nebo ponižujícímu zacházení, včetně špatného zacházení ze strany soukromých osob. Tato opatření měla zabezpečit účinnou ochranu zejména dětí a ostatních zranitelných osob a zahrnovat přiměřené kroky za účelem zabránění špatnému zacházení, o kterém úřady musely nebo měly vědět. Bylo nesporné, že zanedbání a týrání, které musely děti vytrpět, dosáhlo prahu nelidského a ponižujícího zacházení. Podle názoru Soudu vláda nezpochybnila rozhodnutí Komise, že zacházení, které děti vytrpěly, dosáhlo hranice tvrdosti zakázané článkem 3, a že stát nesplnil svoji pozitivní povinnost zabezpečit stěžovatelům podle tohoto ustanovení odpovídající ochranu proti nelidskému a ponižujícímu zacházení. V říjnu 1987 bylo toto zacházení dáno na vědomí místnímu úřadu, který měl zákonnou povinnost ochránit děti a měl celou škálu pravomocí, aby tak mohl učinit, včetně možnosti děti z domu odstěhovat. Zůstal však nečinný až do 30. dubna 1992, kdy děti umístil do nouzové péče, a to až na naléhání jejich matky.

Během čtyř a půl let, kdy byla rodina pod dohledem, byly děti vystaveny, jak uvedla dětská psychologická poradkyně, která je vyšetřila, hrůzostrašným zážitkům. Rada pro náhradu škod, které vznikly v důsledku trestných činů (*the Criminal Injuries Compensation Board*), byla též toho názoru, že děti byly děsivě zanedbávány během dosti dlouhé doby a utrpěly fyzickou a psychickou újmu, která byla přímo porovnatelná s násilným trestným činem. Soud uznal, že orgány sociální péče byly konfrontovány se složitými a citlivými rozhodnutími a uznal uplatňování významné vyrovnávací zásady respektování a ochrany rodinného života. V tomto případě však nebyly žádné pochybnosti o tom, že systém, který měl stěžovatele chránit, selhal.

Výrok rozsudku: Článek 3 Úmluvy byl porušen (jednomyslně).

K námitce stěžovatelů učiněné na základě článku 8 Úmluvy Soud judikoval, že vzhledem k jeho závěrům o porušení článku 3 Úmluvy, věc nevyžaduje samostatné posouzení podle prvně zmíněného ustanovení.

K námitce porušení článku 6 Úmluvy Soud uvedl, že výsledkem řízení bylo, že stěžovatelé a kterékoli jiné dítě ve stejném postavení nemohli v případě nedbalosti podat proti místnímu úřadu žalobu o náhradu za utrpěnou újmu. Navíc zamítnutí žaloby stěžovatelů vyplývalo z toho, že vnitrostátní soudy aplikovaly materiální zásadu práva a nebylo úlohou štrasburského Soudu, aby rozhodl o vhodnosti obsahu vnitrostátního práva. Navzdory tomu

stěžovatelé správně tvrdili, že díra, kterou v zákoně objevili, nastolila spornou otázku podle Úmluvy, ale nikoli na základě článku 6 odst. 1, nýbrž článku 13. Stěžovatelé namítali v podstatě to, že jim nebyl poskytnut prostředek nápravy před vnitrostátními soudy na zabezpečení požadované ochrany před týráním, na kterou měli podle článku 3 Úmluvy právo.

Výrok rozsudku: Článek 6 Úmluvy nebyl porušen (12 hlasů proti 5).

Při rozhodování o tom, zda došlo k porušení článku 13 Úmluvy, Soud poznamenal, že tam, kde jde o údajné selhání úřadů při ochraně lidí před konáním jiných, měla by být poškozenému nebo jeho rodině dána možnost prokázat odpovědnost státních úředníků či orgánů za konání nebo opomenutí, které se týká porušení jejich práv podle Úmluvy. Kromě toho, v případě porušení článku 2 a 3 Úmluvy, by měla být v zásadě poskytnuta náhrada jako část odškodnění za nemajetkovou ujmu, která vznikla v důsledku porušení.

Stěžovatelé tvrdili, že v jejich případě mohlo být účinným prostředkem nápravy pouze řízení, vedené za účasti obou účastníků, proti veřejnému orgánu odpovědnému za porušení. Soud poznamenal, že vláda přiznala, že prostředky nápravy, které měli stěžovatelé k dispozici, nebyly dostatečně účinné a že v budoucnosti budou moci oběti porušení lidských práv podat podle zákona o lidských právech z roku 1998 žalobu k soudu, který bude oprávněn přiznat náhradu újmy. Vyslovil proto názor, že stěžovatelé neměli k dispozici přiměřené prostředky, aby dosáhli rozhodnutí o obviněních proti místnímu úřadu, který je neochránil před nelidským a ponižujícím zacházením. Neměli navíc možnost domoci se náhrady za vytrpěnou ujmu.

Výrok rozsudku: Článek 13 Úmluvy byl porušen (15 hlasů proti 2).

6. T. P. a K. M. proti Spojenému království

Číslo stížnosti: 28945/95

Datum rozsudku: 10. května 2001

Dotčené články Úmluvy: čl. 6 (právo na spravedlivý proces), čl. 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života), čl. 13 (právo na účinné opravné prostředky)

Anotace: neumožnění orgánům sociální péče účastnit se řízení o svěření dítěte do péče matce poté, co jí dítě bylo odňato kvůli podezření ze sexuálního zneužívání, zamítnutí žaloby podané pro nedbalost nebo nesplnění zákonné povinnosti proti místnímu úřadu z důvodu její nepřipustnosti v rámci plnění úřední povinnosti v oblasti ochrany dětí

Klíčová slova: účinný právní prostředek nápravy, přístup k soudu, občanská práva a závazky, spor, respektování rodinného života, nezbytný v demokratické společnosti, stanoven zákonem, ochrana zdraví, ochrana morálky, ochrana práv a svobod jiných, míra posuzovací volnosti

Související judikatura: *Hokkanen proti Finsku*, § 55; *Bronda proti Itálii*, § 59; *Johansen proti Norsku*, § 64; *W. proti Spojenému království*; § 62 a 64; *McMichael proti Spojenému království*, § 92; *James a další proti Spojenému království*, § 81; *Lithgow a další proti Spojenému království*, § 192; *Svaté kláštery proti Řecku*, § 80; *Bentham proti Spojenému království*, § 32; *Golder proti Spojenému království*, § 28–36; *Le Compte, Van Leuven a De Meyere proti Belgii*, § 44

I. Skutkový stav

Stěžovatelkami jsou matka T. P. a její dcera K. M., obě britské občanky. V letech 1984 a 1987 měl místní úřad londýnského okrsku Newham podezření, že K. M. byla sexuálně zneužívána. Po projednání případu dne 2. července 1987 ji zařadili na seznam chráněných dětí (*Child Protection Register*) jako případ citového zneužívání.

Dne 13. listopadu 1987 proběhl na klinice rozhovor mezi dětským psychiatrem Dr. V. a K. M. Rozhovoru se též zúčastnil sociální pracovník P. Z rozhovoru se pořizovala videonahrávka. K. M. při rozhovoru prozradila, že ji zneužil někdo, koho označila jako X. Přítel stěžovatelčiny matky, jistý XY, který s oběma stěžovatelkami žil ve společné domácnosti, měl stejné křestní jméno jako X., tedy jako muž, který dceru zneužil. Ta však uvedla, že on ji nezneužil, a zároveň tvrdila, že X. vyhodily z domu. T. P. byla informována o tom, že K. M. prozradila, že ji sexuálně zneužil XY. Poté, co se T. P. rozčílila, dospěli Dr. V. a pan P. k závěru, že T. P. není schopna svou dceru před zneužitím ochránit, a že se ji pokoušela přesvědčit, aby vzala své tvrzení zpět. K. M. byla s okamžitou platností z péče své matky odebrána.

Později téhož dne místní orgán úspěšně požádal okrskový soud v Newhamu o vydání nařízení o umístění K. M. na bezpečné místo na dobu 28 dní.

Dne 24. listopadu 1987 T. P. poté, co vystěhovala ze svého domu všechny muže, požádala, aby poručníctví nad její dcerou převzal soud. Péče a kontrola nad K. M. byla přiznána místnímu orgánu a T. P. byl povolen omezený přístup. Během října 1988 požádali právní zástupci T. P. o zpřístupnění videozáznamu, na kterém byl zaznamenán inkriminovaný rozhovor. Zdravotnický orgán a Dr. V. podali proti zpřístupnění rozhovoru námitku. V blíže neurčený den právní zástupci T. P. shlédli přepis záznamu, z něhož vyplývalo, že K. M. řekla, že XY ji nezneužil, a že zároveň identifikovala osobu, která ji zneužila, totiž muže, kterého její matka vyhodila z domu. Tyto skutečnosti oznámili právní zástupci první stěžovatelky místnímu orgánu. Dne 21. listopadu 1988, po projednání věci u Vyššího soudu (*High Court*), během kterého místní orgán doporučil, aby dcera byla vrácena do péče své matky, bylo rozhodnuto, že K. M. zůstane pod ochranou soudu, a že se dočasná péče a kontrola svěřuje místnímu orgánu, který ponechá dceru u T. P., kde K. M. i zůstala.

V listopadu 1990 zahájily obě stěžovatelky řízení proti místnímu orgánu, v němž ho obvinily z nedbalostního porušení povinností. Tvrdily zejména, že sociální pracovník P. a psychiatr Dr. V. nepřežkoumali fakta s náležitou pečlivostí. Podle jejich názoru následkem vynuceného oddělení trpěly obě psychiatrickými potížemi. Po řízení, které skončilo před Sněmovnou lordů, v rozsudku, který byl vyhlášen dne 29. června 1995 a který zahrnoval tři případy, lord Browne-Wilkinson rozhodl kromě jiného, že úvahy veřejné politiky jsou takové, že místní orgány nemají být volány k odpovědnosti v případě nedbalosti, pokud jde o výkon jejich zákonných povinností při zabezpečování péče o blaho dětí.

II. Námitky

Podle názoru stěžovatelek byla K. M. neoprávněně svěřena do náhradní péče a oddělena od své matky T. P. Tvrdily též, že neměly přístup k soudu ani účinný právní prostředek nápravy, pokud jde o tento zásah do jejich práv. Opíraly se o ustanovení článků 8, 6 odst. 1 a 13 Úmluvy.

III. Právní posouzení

Pokud jde o tvrzené porušení článku 8 Úmluvy, dospěl Soud k závěru, že otázka, zda zpřístupnění videozáznamu z klíčového rozhovoru a jeho přepis měly být rozhodující pro rychlé umožnění T. P. podniknout kroky proti tvrzení, že její dceru K. M. nebylo možno vrátit do její péče. Poznamenal, že tím, že místní orgán nepředložil případ k rozhodnutí soudu, nebyla T. P. zapojena do rozhodovacího procesu týkajícího se její dcery.

Výrok rozsudku: Článek 8 Úmluvy byl porušen (jednomyslně).

K namítanému porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy vyslovil Soud názor, že na řízení, v němž stěžovatelky namítaly nedbalost místního úřadu, je toto ustanovení aplikovatelné.

K meritu věci Soud podotkl, že stěžovatelky mohly uplatnit své námitky před soudy nižších instancí a že věci se zabývala i Sněmovna lordů, kde byla stěžovatelkám poskytnuta právní pomoc. Vnitrostátní soudy se zabývaly toliko návrhem protistrany vyškrtnout věc pro zjevnou neodůvodněnost. K tomu se bylo třeba zabývat otázkou, zda přijetí předběžného opatření – za předpokladu, že skutečnosti předkládané stěžovatelkami jsou

pravdivé – má oporu ve vnitrostátním právu. Podle názoru Soudu se v rozhodnutí Sněmovny lordů, které se opíralo o předpisy o nedbalosti, pouze konstatovalo, že místní úřad není ani nepřímou odpovědný za jakoukoli nedbalost lékařů nebo sociálních pracovníků. Lord Browne-Wilkinson poznamenal, že stěžovatelky se nedovolávaly žádné přímé povinnosti místního úřadu zajistit sociální péči o děti, která by jim bývala nebyla poskytnuta. Podle názoru Soudu tak nebylo možno tvrdit, že nároky stěžovatelek byly odmítnuty, protože nebylo spravedlivé, správné a vhodné uložit místnímu úřadu povinnost zajistit sociální péči o děti. Stěžovatelky uvedly, že právě tento důvod byl uveden v jejich původní žalobě a v písemném podání odvolání. Avšak protože tento důvod nebyl ve skutečnosti tím, o který se stěžovatelky opíraly v řízení před Sněmovnou lordů, Soud nemohl spekulovat o tom, co sloužilo jako základ pro zamítnutí návrhů přednesených stěžovatelkami.

Rozhodnutí Sněmovny lordů po zhodnocení nastalé situace ukončilo řízení bez rozhodnutí v meritu věci. Jestliže tu z právního hlediska nebyl základ pro nárok, předkládání a hodnocení důkazů by bylo drahým a časově náročným řízením, které by na svém konci stěžovatelkám neposkytlo kýžený prostředek nápravy. Podle názoru Soudu zde nebyl žádný důvod se domnívat, že rozhodnutí soudů porušilo *per se* jejich právo na přístup k soudu. Stěžovatelky tak nemohly úspěšně namítat, že byly zbaveny práva na meritorní rozhodnutí o jejich nároku.

Výrok rozsudku: Článek 6 odst. 1 Úmluvy nebyl porušen (jednomyslně).

K námitce porušení článku 13 Úmluvy Soud vyjádřil názor, že stěžovatelky měly mít k dispozici prostředek, jehož prostřednictvím mohly napadnout skutečnost, že za jejich utrpenou újmu byl odpovědný místní úřad v důsledku jeho jednání, a prostřednictvím kterého se mohly domoci náhrady. Soud nesouhlasil s námitkou vlády, že peněžní kompenzace by nenapravila způsobenou újmu. Podle jeho názoru, byla-li způsobena psychická újma, jak bylo tvrzeno, měly by se nahradit výdaje za lékařskou péči, bolest a utrpení. Možnost podání žádosti ombudsmanovi (veřejnému ochránci práv) a ministrovi vnitra nezaručovala stěžovateli vymahatelné právo na kompenzaci.

Soud rozhodl, že stěžovatelé neměli k dispozici přiměřené prostředky k dosažení rozhodnutí o obviněních proti místnímu orgánu, který porušil jejich právo na respektování rodinného života, a na možnost získat vymahatelnou částku jako náhradu za újmu, kterou tím utrpěli.

Výrok rozsudku: Článek 13 Úmluvy byl porušen (jednomyslně).

7. Kress proti Francii

Číslo stížnosti: 39594/98

Datum rozsudku: 7. června 2001

Dotčené články Úmluvy: čl. 6 (právo na spravedlivý proces)

Anotace: délka správního řízení, nemožnost zkoumat stanovisko vládního komisaře před ústním jednáním a připomínkovat ho na jednání, přítomnost komisaře na poradě soudu

Klíčová slova: správní řízení, rovnost zbraní, přiměřená délka řízení

Související judikatura: *Borgers proti Belgii*, § 24 a 26; *Bottazzi proti Itálii*, § 22 a 30; *Burghartz proti Švýcarsku*, § 28; *Delcourt proti Belgii*, § 30 a 36; *Hertel proti Švýcarsku*, § 63; *J. J. proti Nizozemsku*, § 42; *K. D. B. proti Nizozemsku*, § 43–44; *Lobo Machado proti Portugalsku*, § 31–32; *Nideröst-Huber proti Švýcarsku*, § 23–24; *Reinhardt a Slimane-Kaïd proti Francii*; *Van Orshoven proti Belgii*, § 41

I. Skutkový stav

Stěžovatelka, paní Marlène Kress, je francouzská státní příslušnice. Dne 8. dubna 1986 podstoupila ve věku 44 let gynekologickou operaci v Obecní nemocnici ve Štrasburku. Po probuzení z narkózy se však u ní projevil neurologické poruchy a za několik dní utrpěla cévní příhodu. Navíc si v důsledku převržení šálku horkého čaje vážně popálila rameno. Postupem času se stěžovatelka stala z 90 % invalidní.

Dne 27. května 1986 požádala předsedu správního soudu o určení znalce. Soud její žádosti vyhověl dne 28. května 1986 a znalec dne 2. června 1986 předložil zprávu, v níž vyloučil, že by ze strany lékařů došlo k pochybení. Dne 6. srpna 1987 stěžovatelka podala u správního soudu žalobu na nápravu újmy, kterou jí Obecní nemocnice způsobila. Žádala též o zpracování podrobnější znalecké zprávy. Dne 19. dubna 1990 se konalo jednání a dne 25. května 1990 soud nařídil doplnění dokazování o nový znalecký posudek zpracovaný společně dvěma znalci. V posudku ze dne 23. října 1990 dospěli oba znalci k závěru, že lékařská péče o stěžovatelku byla zcela adekvátní, ačkoli k popálení ramene došlo v důsledku pochybení personálu nemocnice. Další soudní jednání, které bylo původně nařizováno na 4. dubna 1991, bylo na žádost Obecní nemocnice odročeno na 13. června 1991. Dne 5. září 1991 vynesl správní soud rozsudek, kterým stěžovatelce přiznal 5 000 francouzských franků jako náhradu újmy, kterou utrpěla v důsledku popálení ramene; ve zbývajících částech žalobu zamítl.

Stěžovatelka se proti rozsudku odvolala. Odvolací správní soud však dne 8. dubna 1993 její odvolání zamítl. Dne 11. června 1993 stěžovatelka podala kasační stížnost. Po veřejném jednání, které se konalo dne 18. června 1997 a na kterém vystoupil zpravodaj Státní rady, právní zástupci účastníků řízení a komisař vlády, se Státní rada odebrala k poradě. Právní zástupce stěžovatelky podal pro účely porady Státní rady podání, v němž vyvracel pochybnosti, které komisař vlády vznesl ohledně závažnosti zdravotních problémů stěžovatelky. Rozsudkem ze dne 30. července 1997 Státní rada kasační stížnost stěžovatelky zamítl.

II. Námitky

Stěžovatelka tvrdila, s odvoláním na článek 6 Úmluvy, že řízení trvalo nepřiměřeně dlouho a že ona ani její právní zástupce nebyli seznámeni se závěry komisaře vlády a nemohli se tak k nim vyjádřit. Namítala též, že se komisař vlády účastnil porady orgánu správního soudu.

III. Právní posouzení

Soud nejprve připomněl specifiku francouzského správního soudnictví, jehož historie je spjata s historií Státní rady. V roce 1790 uvedlo Ustavující shromáždění do praxe princip teorie oddělených mocí a vyňalo státní správu z dosahu moci soudní v duchu zásady, podle níž musí být státní moc souzena zvláštní soudní instancí. V roce 1799 tak byla pro tyto účely zřízena Státní rada, jejímž posláním bylo jednak připravovat nejdůležitější zákonné texty a jednak rozhodovat spory týkající se státní správy. V 50. letech minulého století bylo správní soudnictví zásadně reorganizováno a současnou podobu získalo v roce 1989, kdy se Státní rada stala nejvyšší správní soudní instancí s kasační pravomocí. Správní soudci požívají zvláštního postavení a jsou přísně nezávislí a neodvolatelní. Státní rada sestává asi z 300 členů, kteří jsou jmenováni dekretem prezidenta republiky, a jejichž výběr probíhá velmi přísným způsobem.

Komisař vlády je jednou z nejmarkantnějších zvláštností správního soudnictví. Jeho funkce byla zavedena v roce 1831, přičemž jeho původním posláním bylo přednést v soudním řízení názor vlády. Dnes je základním posláním komisaře vysvětlit podstatu sporu a vyjádřit svůj vlastní názor. Závěry komisaře, jsou-li zveřejněny, jsou často jediným vodítkem k pochopení skutečného obsahu věci. Komisaře vlády jmenuje předseda vlády na návrh ministra spravedlnosti z řad členů Státní rady.

Řízení před Státní radou probíhá zásadně v podsekcích, ale případ může projednat i několik spojených podsekcí, nebo Sekce plenární u případů zásadního významu. Věc vždy nejprve zkoumá soudce zpravodaj, který svůj návrh rozhodnutí předloží soudci revizorovi. Ten obsah spisu přezkoumá, a pokud nesouhlasí, může připravit návrh vlastní. Návrh rozhodnutí je posléze projednán v kolegiu, jehož se účastní i komisař vlády, který nehlasuje. Teprve po přijetí rozhodnutí v kolegiu je návrh předán komisaři vlády, který k němu připojí svoje závěry. Ty předkládá poprvé na soudním jednání. Na základě ustálené praxe může advokát požádat o obecnou informaci o závěrech komisaře. Závěry jsou zásadně ústní, přičemž je na komisaři, aby rozhodl, zda je u závažných případů zpracuje i písemnou formou pro archiv či pro jejich publikaci v odborné literatuře. Během jednání se tedy účastníci řízení nemohou ke stanovisku komisaře vyjádřit.

Řízení je možné obnovit v případě, že komisař ve svých závěrech použil argument, který účastníci sporu nepoužili, a tudíž na něj nemohli reagovat. Po jednání se komisař účastní porady správního soudu, ale nehlasuje, nýbrž pouze odpovídá na dotazy členů kolegia.

V souvislosti s otázkou spravedlivosti řízení, Soud na úvod uvedl, že se stížnost zabývá podobnými otázkami jako v případech, v nichž byla posuzována role generálních advokátů a prokurátorů u kasačních a nejvyšších soudů (*Borgers proti Belgii*, rozsudek ze dne 30. října 1991; *Vermeulen proti Belgii*, rozsudek ze dne 20. února 1996; *Lobo Machalo proti Belgii*, rozsudek ze dne 20. února 1996; *Van Orshoven proti Belgii*, rozsudek ze dne

25. června 1997, *Reinhardt a Slimane-Kaïd proti Francii*, rozsudek ze dne 31. března 1998). Ve všech těchto případech Soud rozhodl, že došlo k porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy, neboť účastníkům řízení nebyly předem sděleny závěry těchto funkcionářů, čímž jim bylo odňato právo na ně reagovat.

Soud konstatoval, že i když o nezávislosti a nestrannosti komisaře vlády nemohlo být pochyb, samotná tato skutečnost neodůvodňovala závěr, že nemožnost účastníků řízení včas reagovat na jeho závěry, nebyla na újmu spravedlivého řízení. Komisař vlády poprvé přednáší své závěry až při veřejném jednání, kdy se s nimi seznamují nejen účastníci řízení, ale i soudci a veřejnost. Pojem spravedlivého řízení zahrnuje též právo účastníků řízení na informace o všech důkazech či informacích, které byly soudu předloženy, a to bez ohledu na to, kdo je předkládá, jakož i právo se k nim vyjádřit.

V případech, kdy účastníci řízení nemohli reagovat na závěry komisaře vlády, Soud konstatoval porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy. Na rozdíl od výše uvedených případů mohl advokát stěžovatelky v řízení před Státní radou požádat o sdělení obecné informace o obsahu závěrů komisaře vlády, a mohl se k nim písemně vyjádřit, což Soud pokládal za naprosto v souladu s požadavkem kontradiktornosti řízení. Navíc, v případě, že by komisař vlády uvedl argument, kterým se účastníci sporu dosud nezabývali, řízení by se odročilo, aby mohli na novou skutečnost reagovat.

Výrok rozsudku: Článek 6 odst. 1 Úmluvy nebyl porušen (jednomyslně).

K otázce přítomnosti komisaře vlády při poradě Státní rady Soud konstatoval, že si vláda protirečila, když na jedné straně tvrdila, že ačkoli se komisař vlády porady soudu účastní, o rozhodnutí nehlasuje, a na druhé straně prezentovala komisaře za plnoprávného člena kolegia, neboť v takovém případě by měl hlasovat. Soud dále připomněl teorii dojmu: jelikož se komisař vlády veřejně vyjadřuje k tomu, zda je žalobu třeba zamítnout či jí vyhovět, lze jej považovat za osobu, která právně i fakticky zaujímá postoj ve prospěch jednoho z účastníků řízení. Soud proto bez ohledu na nespornou objektivitu generálního advokáta či prokurátora dospěl k závěru, že jestliže taková osoba navrhuje zamítnutí či vyhovění žalobě, stává se objektivně spojencem jednoho z účastníků řízení a jeho přítomnost v řízení mu dává příležitost, byť zdánlivou, prosadit své závěry v rámci porady soudu pod pláštíkem kontradiktorního řízení.

Konečně, na rozdíl od shora uvedených případů *Vermeulen a Lobo Machado* francouzská vláda netvrdila, že přítomnost komisaře v řízení přispívala ke sjednocení rozhodovací praxe či k vyhotovení konečného rozsudku.

Výrok rozsudku: Článek 6 odst. 1 Úmluvy byl porušen (10 hlasů proti 7).

K tvrzenému porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy v důsledku nepřiměřené délky soudního řízení Soud podotkl, že řízení trvalo od 22. června 1987 do 30. července 1997, tedy deset let, jeden měsíc a osm dní, přestože věc nebyla složitá. Jak v první instanci, tak v řízení o kasační stížnosti, došlo k významným zpožděním ve věci. Z tohoto důvodu Soud vyslovil názor, že délka řízení neodpovídala požadavku „přiměřené doby řízení“.

Výrok rozsudku: Článek 6 odst. 1 Úmluvy byl porušen (jednomyslně).

8. K. a T. proti Finsku

Číslo stížnosti: 25702/94

Datum rozsudku: 12. července 2001

Dotčené články Úmluvy: čl. 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života)

Anotace: umístění dětí po jejich narození do veřejné péče na základě mimořádného opatření

Klíčová slova: přístup k soudu, občanskoprávní řízení, trvajících stav, trestní řízení, ponižující zacházení, zbavení majetku, účinný právní prostředek nápravy, vyčerpání vnitrostátních právních prostředků nápravy, svoboda sdružování, svoboda přijímat informace, nestranný soud, nezávislý soud, nelidské zacházení

Související judikatura: *Hokkanen proti Finsku*, § 55; *Johansen proti Norsku*, § 52 a 64; *Marckx proti Belgii*, § 31; *Olsson proti Švédsku (č. 1)*, § 68; *Olsson proti Švédsku (č. 2)*, § 90

I. Skutkový stav

Stěžovatelé, matka a její druh, jsou finští občané. K. je matka čtyř dětí a T. otcem dvou dětí. Předtím, než došlo k událostem, které jsou předmětem stížnosti, byla K. několikrát hospitalizována a byla u ní diagnostikována schizofrenie. V květnu 1993, když byla stěžovatelka potřeťí těhotná, Úřad pro sociální péči shledal, že nebude schopná se starat o své druhé dítě M., které bylo na přechodnou dobu umístěno do dětského domova, s čímž oba stěžovatelé souhlasili. Vzhledem k nestabilnímu duševnímu stavu stěžovatelky a dlouho přetrvávajícím problémům rodiny, bylo třetí dítě na základě mimořádného rozhodnutí hned po narození v červnu 1993 svěřeno do péče státu a umístěno do nemocniční ochranné péče. Na základě dalšího mimořádného opatření vydaného o několik dní později byl i M. předán do státní péče. Matce byl přístup k dětem zakázán z důvodu její těžké duševní poruchy. Později byla znovu hospitalizována. Mimořádná opatření o svěření dětí do péče státu byla v červenci 1993 nahrazena řádnými opatřeními, která potvrdil okresní správní soud. Nejvyšší správní soud pak zamítl odvolání obou stěžovatelů.

V září 1993 bylo omezení přístupu k dětem prodlouženo a v roce 1994 byly všechny děti umístěny do pěstounské péče do dětského domova, který se nacházel přibližně 120 kilometrů od bydliště stěžovatelů. Úředníci z úřadu pro sociální péči oba stěžovatele o pěstounství informovali s tím, že bude trvat několik let. Stěžovatelé pak marně žádali, aby jejich děti byly svěřeny rodině jejich známých s tím, že rozhodnutí o svěření dětí do péče státu jsou namířena proti sjednocení rodiny.

V květnu 1994 byl přístup obou stěžovatelů k jejich dětem povolen pod dohledem zaměstnanců pěstounského domova, a to jednou měsíčně. V prosinci 1994 informoval ředitel pro sociální otázky stěžovatele o tom, že nadále neexistují žádné důvody, aby byl jejich přístup k dětem omezen. Přesto však byly i nadále povolovány dozorované schůzky rodičů s dětmi jednou měsíčně. Úřad toto potvrdil v lednu 1995 a odvolání stěžovatelů bylo

zamínuto. Mezitím, v květnu 1994, stěžovatelé požádali o zrušení rozhodnutí o svěřeni dětí do péče státu; jejich žádost však byla v květnu 1995 zamítnuta. V lednu 1995 se stěžovatelům narodilo čtvrté dítě, které nebylo svěřeno do péče státu. Krátce po porodu byla K. umístěna do povinné psychiatrické péče, znovu z důvodu schizofrenie. V květnu 1996 a v dubnu 1997 byla rozhodnutí o svěřeni dětí do péče státu přezkoumána, avšak omezení přístupu rodičů k dětem byla ponechána v platnosti. V prosinci 1998 orgány sociální péče konstatovaly, že sjednocení rodiny není v dohledu.

V listopadu 2000 bylo přesto stěžovatelům dovoleno setkávat se s jejich dětmi jednou do měsíce, a to bez dohledu. Toto opatření zůstalo v platnosti do konce roku 2001.

II. Námitky

Stěžovatelé namítali, že jejich právo na respektování rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy bylo porušeno v důsledku svěřeni jejich dětí J. a M. do péče státu a přijetím následných opatření v péči o ně. S odvoláním na článek 13 Úmluvy namítali, že neměli k dispozici žádný účinný prostředek nápravy.

III. Právní posouzení

Mimořádná opatření týkající se péče o děti

Soud připustil, že v případě nutnosti přijmout mimořádné opatření o svěřeni dětí do péče státu, není vždy možné z důvodu naléhavosti situace začlenit do rozhodovacího řízení ty osoby, které mají děti v péči. Soud se však musel přesvědčit, že finské úřady byly, pokud jde o J. a M., oprávněny konstatovat existenci okolností opravňujících je rozhodnout o odnětí dětí z péče rodičů bez jejich předchozího vyjádření. Povinností státu bylo především prokázat, že předtím, než bylo přijato jakékoli opatření o svěřeni dětí do péče státu, byl pečlivě posouzen dopad zamýšlených opatření na stěžovatele a jejich děti, a že byly zváženy i jiné možnosti, než svěřit děti do péče státu.

Pro Soud bylo logické, že se úřady domnívaly, že pokud by byla matka dětí dopředu informována o jejich úmyslu odejmout M. či očekávané dítě z její péče, mohlo by to mít nebezpečné následky jak pro ni samotnou, tak pro její děti. Jejich názor, že T. nebyl schopný žít s duševně nemocnou K., jakož i s později narozenými dětmi J. a M., byl též rozumný. Zapojení pouze T. do rozhodovacího procesu nebylo pro sociální orgány přijatelné vzhledem k jeho blízkému vztahu ke stěžovatelům, a na pravděpodobnost, že si budou mezi sebou vyměňovat informace.

Podle názoru Soudu však svěřeni novorozence do péče státu ihned po jeho narození, a to proti vůli matky, bylo extrémně tvrdým opatřením. K tomu, aby bylo takové opatření přijato, musely existovat výjimečně závažné důvody. V projednávaném případě tu takové důvody nebyly. Úřady o nastávajícím narození J. věděly několik měsíců dopředu a duševní problémy K. jim byly též důvěrně známy, takže situace nebyla mimořádná, protože by byla neočekávaná. Vláda nepotvrdila, že se vůbec o jiných možných opatření způsobu ochrany J. před nebezpečím tělesného ublížení na zdraví ze strany K. nejednalo. Jestliže úřady měly v úmyslu přijmout tak drastické opatření, jakým je

okamžité odnětí novorozence dítěte jeho matce, bylo povinností vnitrostátních orgánů přezkoumat, zda v takovém kritickém okamžiku pro rodiče i dítě nebylo možno zasáhnout do života rodiny mírněji. Důvody, o které se úřady opíraly, byly sice závažné, avšak nedostatečné k tomu, aby ospravedlnily tak vážný zásah do života rodiny stěžovatelů. I když vnitrostátní orgány disponují širokou mírou uvážení, Soud vyjádřil názor, že mimořádné opatření o svěřeni J. do státní péče a způsob, jaký použily k realizaci tohoto opatření, byly nepřiměřené. Ať už přijetí preventivních opatření na ochranu J. bylo „nezbytné“, zásah do rodiny stěžovatelů nelze pokládat za „nezbytný“ v demokratické společnosti.

Výrok rozsudku: Článek 8 Úmluvy byl porušen (14 hlasů proti 3).

Na případ M. bylo třeba hledět z jiného úhlu. Místní úřady měly poté, co se K. narodilo třetí dítě, dostatečný důvod k obavám, že se potřeba zvláštní péče ještě zvýší. Jeho svěřeni do státní péče nemohlo mít stejný dopad na jeho rodinu, jako tomu bylo v případě J. Vzhledem k tomu, že byl již dříve umístěn v dětském domově, se svou rodinou fakticky nežil. Skutečnost, že T. a K. nebyli zapojeni do rozhodovacího procesu, bylo zcela pochopitelné, neboť se tak mohlo zabránit krizi v rodině před stresovou událostí, narozením J. Vnitrostátní orgány tak oprávněně předpokládaly, že v zájmu M. bylo časově omezené opatření nutné přijmout.

Výrok rozsudku: Článek 8 Úmluvy nebyl porušen (11 hlasů proti 6).

Standardní opatření týkající se péče o děti

S ohledem na to, že zásadní úlohou úřadů je zabezpečit zájmy dětí, neměl Soud důvod pochybovat o tom, že úřady mohly dojít k závěru, že svěřeni dětí do státní péče počínaje dnem 15. července 1993 a jejich umístění do pěstounské péče od roku 1994 bylo vhodnější než pokračovat v přerušovaných opatřeních, nebo přijetí nových opatření tohoto druhu. Podle názoru Soudu nebylo možno říci, že standardní opatření péče o děti byla realizována zvláště tvrdým nebo výjimečným způsobem. Stěžovatelé navíc měli možnost zapojit se do rozhodovacího procesu vedoucího k běžným rozhodnutím a jejich zájmy byly chráněny.

Výrok rozsudku: Článek 8 Úmluvy nebyl porušen (jednomyslně).

Údajné selhání při sjednocování rodiny

Soud připomněl hlavní zásadu, totiž že svěřeni dítěte do státní péče je dočasné opatření, jehož platnost je omezena potřebností. Musí být ukončeno, jakmile to okolnosti dovolí. Jakákoli opatření vedoucí k realizaci takové dočasné péče by měla odpovídat konečnému cíli sjednocení vlastních rodičů a jejich dítěte. Jestliže se lze rozumně domnívat, že se sjednocení rodiny stává vhodnějším spíš, než další trvání státní péče, je třeba ji zvažít a rozhodnout, co je v zájmu dítěte nejlepší.

Soud poznamenal, že místní úřady zkoumaly, zda bylo pro stěžovatele možné vytvořit pouta s J. a M. Nešlo však o vážný a trvalý pokus vedoucí k ulehčení sjednocení rodiny. Minimum, které bylo možno od úřadů očekávat, bylo občanské přezkoumání situace, aby

zjistily, zda v rodině nastalo zlepšení. Pokud by nebylo biologickým rodičům a jejich dětem umožněno, aby se pravidelně setkávali, možnosti sjednocení by se postupně zmenšovaly až by vymizely úplně a pravděpodobnost vytvoření přirozeného pouta mezi nimi by byla nulová. Omezení a zákazy uložené stěžovatelům v souvislosti s přístupem k jejich dětem spíše bránily, než napomáhaly ke sjednocení rodiny. V tomto ohledu úřady zaujaly extrémně přísný negativní postoj.

Výrok rozsudku: Článek 8 Úmluvy byl porušen (jednomyslně).

Omezení přístupu a zákazy

Vzhledem k tomu, že o námitce týkající se omezení přístupu k dětem bylo rozhodováno na základě článku 8 Úmluvy, jako důsledku nepodniknutí dostatečných kroků vedoucích ke sjednocení rodiny stěžovatelů, nepovažoval Soud za potřebné přezkoumávat napadaná opatření též jako zvláštní příčinu porušení tohoto ustanovení. Vzhledem k dané situaci včetně délky období od vyhotovení senátního rozsudku velký senát dospěl ke stejnému závěru jako senát. S ohledem na situaci, v jaké se děti během této doby nacházely, zhodnocení nezbytnosti omezení přístupu provedené úřady porušilo článek 8 Úmluvy.

Výrok rozsudku: Článek 8 Úmluvy byl porušen (jednomyslně).

9. Ferrazzini proti Itálii

Číslo stížnosti: 44759/98

Datum rozsudku: 12. července 2001

Dotčené články Úmluvy: čl. 6 (právo na spravedlivý proces)

Anotace: délka daňového řízení

Klíčová slova: občanská práva a závazky

Související judikatura: *Allan Jacobsson proti Švédsku*, § 73; *Baraona proti Portugalsku*, § 42; „*Belgický jazykový případ*“, § 9–10; *Bendenoun proti Francii*, § 47; *Bentham proti Nizozemsku*, § 36; *Deumeland proti Německu*, § 74; *Editions Périscope proti Francii*, § 40; *Feldbrugge proti Nizozemsku*, § 40; *Gasus Dossier- und Fördertechnik GmbH proti Nizozemsku*, § 60; *Johnston a další proti Irsku*, § 53; *König proti Německu*, § 88–89 a 94–95; *Maaouia proti Francii*, § 34 a 37–38; *Pellegrin proti Francii*, § 60 a 66–67; *Pierre-Bloch proti Francii*, § 50–51; *Ringeisen proti Rakousku*, § 94; *Salesi proti Itálii*, § 19; *Schouten a Meldrum proti Nizozemsku*, § 50 a 60; *Sporrong a Lönnroth proti Švédsku*, § 79; *Tre Traktörer Aktiebolag proti Švédsku*, § 43

I. Skutkový stav

Stěžovatelem je italský státní příslušník, pan G. Ferrazzini. Spolu s další osobou stěžovatel převedl na společnost s ručením omezením, kterou založil s téměř úplnou přímou a nepřímou kapitálovou účastí, pozemek, další majetek a určitou částku peněz. Společnost, jejímž cílem bylo organizování prázdninových pobytů na farmě, požádala daňový úřad o snížení sazby pro výpočet daně související se zmíněným převodem vlastnictví, podle zákona, který byl podle ní aplikovatelný, a uhradila částku, kterou pokládala za dlužnou. Projednávaná věc se týká tří řízení. Předmětem prvního bylo zaplacení daně z příjmu, předmětem dvou dalších byla daň z převodu kapitálu, hypoteční daň a žádost o snížení daňové sazby.

V rámci prvního řízení zaslal daňový úřad stěžovateli v srpnu 1987 daňový výměr s tím, že hodnota majetku převedeného na společnost nebyla vyčíslena správně, a vyměřil doplatek daně a penále v celkové výši cca 44 milionů italských lir. Stěžovatel se proti rozhodnutí odvolal k daňové komisi prvního stupně, která řízení v dubnu 1998 zastavila na žádost daňového úřadu, jenž shledal stěžovatelovy námitky opodstatněnými.

V dalších dvou řízeních v listopadu 1987 zaslal daňový úřad společnosti stěžovatele dva daňové výměry s upozorněním, že společnost nemůže využít snížení daňové sazby. Stěžovatel v lednu 1988 podal k daňové komisi prvního stupně dva opravné prostředky, které byly zamítnuty v květnu 1999. Společnost se v říjnu 2000 odvolala ke krajské daňové komisi.

II. Námitky

Stěžovatel tvrdil, že v důsledku nepřiměřené délky všech tří daňových řízení došlo k porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy.

III. Právní posouzení

Oba účastníci řízení se shodli na tom, že se na věc neaplikuje trestní aspekt článku 6 odst. 1 Úmluvy. Pokud šlo o jeho občanskoprávní aspekt, Soud se domníval, že tento bod bylo třeba projednat spolu s meritem věci. Mínil, že daňové řízení má sice zjevně majetkový aspekt, to však samo o sobě nedostačovalo k prokázání tvrzení, že jde o „majetkový“ spor, a tudíž že je článek 6 odst. 1 aplikovatelný v jeho „občanskoprávním“ aspektu.

Soud judikoval, že vztahy mezi jednotlivci a státem doznaly vývoje v průběhu minulých padesáti let, jež uplynuly od přijetí Úmluvy, a to s ohledem na rostoucí význam státních norem v soukromoprávních vztazích. Toto konstatování vedlo Soud k úvaze, že řízení kvalifikovaná vnitrostátním právem jako součást „veřejného práva“ mohou vykazovat „občanskoprávní“ povahu ve smyslu článku 6 odst. 1 Úmluvy, je-li jejich výsledek rozhodující pro práva a povinnosti soukromého charakteru; jako příklady Soud uvedl záležitosti související s prodejem pozemků, provozováním soukromé kliniky, vlastnickým právem, udělováním správních povolení v rámci výkonu profesionálních aktivit nebo licenci k prodeji alkoholických nápojů.

Soud však upozornil, že práva a závazky jednotlivce nemají nezbytně občanskoprávní charakter. Nemají ho například politická práva a závazky, jako právo kandidovat ve volbách do Národního shromáždění, i kdyby řízení mělo pro dotyčného majetkové důsledky. Článek 6 Úmluvy není aplikovatelný ani na spory mezi státní správou a některými jejími zaměstnanci, kteří zastávají funkce implikující účast na výkonu veřejné moci. Také vyhoštění cizinců nesouvisí se spory o občanských právech a závazcích ve smyslu článku 6 odst. 1 Úmluvy.

Pokud šlo o daňové záležitosti, vývoj, k němuž mohlo dojít v demokratických státech, se nedotkl zásadní povahy povinnosti jednotlivců nebo podniků platit daně. Soud měl za to, že daňové záležitosti dosud tvoří součást tvrdého jádra výsad veřejné moci, přičemž veřejný charakter vztahu mezi daňovým poplatníkem a daňovým úřadem nadále převládá. Jelikož Úmluva a její Protokoly musí být interpretovány jako celek, Soud také poznamenal, že článek 1 Protokolu č. 1 vyhrazuje státům právo přijímat zákony, které považují za nezbytné, aby upravily užívání majetku v souladu s obecným zájmem a zajistily placení daní. Soud tento prvek, aniž by mu přisuzoval rozhodující význam, zohlednil. Podle jeho názoru se daňové spory vymykaly oblasti občanských práv a závazků navzdory majetkovým důsledkům, které nevyhnutelně měly pro situaci daňových poplatníků.

Výrok rozsudku: Článek 6 odst. 1 Úmluvy nebyl na projednávaný případ aplikovatelný (11 hlasů proti 6).

Pokud šlo o stěžovatelovu námitku na porušení článku 14 Úmluvy, Soud ji zamítl jako zjevně neopodstatněnou podle článku 35 odst. 3 a 4 Úmluvy (16 hlasů proti 1).

10. Malhous proti České republice

Číslo stížnosti: 33071/96

Datum rozsudku: 12. července 2001

Dotčené články Úmluvy: čl. 6 (právo na spravedlivý proces)

Anotace: nekonání veřejného jednání v rámci restitučního řízení

Klíčová slova: správní řízení, občanskoprávní řízení, ústní projednání, veřejné projednání

Související judikatura: *Başkaya a Okçuoğlu proti Turecku*, § 98; *Diennet proti Francii*, § 33; *Fredin proti Švédsku*, § 22; *Håkansson a Sturesson proti Švédsku*, § 67; *Kadubec proti Slovensku*, § 57; *Nikolova proti Bulharsku*, § 79; *Philis proti Řecku* (č. 1), § 74; *Schuler-Zgraggen proti Švýcarsku*, § 58; *Tolstoy Miloslavsky proti Spojenému království*, § 77; *Zumtobel proti Rakousku*, § 34

I. Skutkový stav

Stěžovatel, Jan Malhous (v době řízení před velkým senátem již zesnulý), byl českým občanem žijícím v Praze. V červnu 1949 bývalý Okresní národní výbor v Doksech na základě zákona č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě, vyvlastnil parcely zemědělské půdy, které patřily otci stěžovatele, který však za ně nikdy nedostal žádnou kompenzaci. V roce 1957 bylo vlastnictví k několika parcelám přiznáno fyzickým osobám. Stěžovatel zdědil otcův majetek v roce 1977.

Dne 24. června 1991 nabyl platnosti zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku (zákon o půdě). Tento zákon v § 32 stanovil, že ode dne účinnosti tohoto zákona se nepoužijí ustanovení zákona z roku 1948 a že za určitých podmínek lze majetek, který byl podle tohoto zákona vyvlastněn bez náhrady, vrátit jeho předcházejícím majitelům nebo jejich dědicům, pokud byl stále ve vlastnictví státu nebo právnické osoby. Jestliže byl však majetek ve vlastnictví fyzické osoby, bývalí vlastníci nebo jejich dědicové mohli – až na určité výjimky – požádat pouze o přiznání jiného ekvivalentního majetku nebo finanční náhrady.

Na základě tohoto zákona se stěžovatel pokusil dosáhnout uzavření dohody o vydání majetku s dvěma právnickými osobami. Pozemkový úřad v Mladé Boleslavi však po jednání v přítomnosti obou stran, odmítl dohodu schválit. Stěžovatel se odvolal k Městskému soudu v Praze, který rozhodnutí správního orgánu potvrdil, ale podle tehdejšího znění § 250 písm. f) o. s. ř. ve věci rozhodl bez jednání a vrátil věc pozemkovému úřadu zpět k novému rozhodnutí. Dne 25. července 1995 vydal pozemkový úřad nové, pro stěžovatele nepřiznivé, rozhodnutí. Ústavní stížnost stěžovatele byla zamítnuta.

Dne 1. května 1998 stěžovatel zemřel. I přesto jeho právní zástupce požádal podle zákona o půdě o náhradu formou jiných pozemků. V době rozhodování velkého senátu bylo řízení ještě v běhu.

II. Námitky

Stěžovatel namítal, s odvoláním na článek 6 odst. 1 Úmluvy, že v restitučním řízení nebylo nařízeno veřejné jednání před nezávislým a nestranným soudem.

III. Právní posouzení

Soud vyjádřil názor, že stěžovatel měl v zásadě právo na to, aby jeho věc byla veřejně projednána neboť nebylo možno uplatnit žádnou z výjimek uvedených v druhé větě článku 6 odst. 1 Úmluvy. Jediné jednání se konalo na pozemkovém úřadě v Mladé Boleslavi, který lze však jen těžko považovat za orgán, který by odpovídal požadavkům nezávislosti a nestrannosti nezbytných pro soud ve smyslu článku 6 odst. 1 Úmluvy. Úřad byl samostatným oddělením okresního úřadu, který zabezpečoval pod kontrolou vlády výkon místní státní správy. Jednání navíc nebylo veřejné, neboť se ho mohli zúčastnit pouze účastníci řízení a jejich právní zástupci.

I když rozhodnutí pozemkového úřadu podléhala soudnímu přezkoumání a stěžovatel se odvolal postupně k městskému a Ústavnímu soudu, ani jeden nenařídil veřejné jednání. Pokud jde o řízení před městským soudem, Soud podotkl, že městský soud *ex officio* přezkoumal, zda byly splněny podmínky § 250 písm. f) o. s. ř. určeného pro řízení bez jednání a dospěl k závěru, že splněny byly. Mimoto pravomoc městského soudu se neomezovala pouze na posouzení právních otázek, ale vztahovala se i na posouzení toho, zda správní orgán vycházel ze správně zjištěného skutkového stavu. Aniž by Soud zpochybňoval názor městského soudu, že správní orgán vycházel ze správně zjištěného skutkového stavu, dospěl k závěru, že vzhledem k tomu, co bylo pro stěžovatele v sázce, ustanovení článku 6 odst. 1 Úmluvy vyžadovalo veřejné jednání před soudem. V soudním řízení, které následovalo, byl pozemkový úřad vázán rozsudkem městského soudu a rozhodl bez nařízení jednání za přítomnosti účastníků řízení. Podle názoru Soudu, přestože stěžovatel mohl požádat o přezkoumání rozhodnutí pozemkového úřadu, bylo nereálné předpokládat, že by v rámci tohoto přezkumného řízení, týkajícího se správního rozhodnutí vydaného na základě předchozích závěrů městského soudu, tentýž soud vyhověl požadavku ústního řízení za účelem přezkoumání v podstatě stejných otázek, o kterých předtím rozhodl, že spadají do rozsahu § 250 písm. f). Kromě toho Ústavní soud ve svém rozhodnutí, které bylo přijato s plnou vědomostí o novém rozhodnutí pozemkového úřadu, netrval na tom, že je třeba postupovat jinak.

Soud na závěr podotkl, že řízení před Ústavním soudem proběhlo bez ústního jednání. Avšak toto řízení, které se omezovalo na přezkoumání otázek ústavnosti, nezahrnovalo přímé a úplné rozhodnutí o občanských právech stěžovatele v restitučním řízení. Veřejné projednání věci před Ústavním soudem proto nemohlo napravit absenci veřejného jednání v rozhodujícím stadiu řízení, týkajícího se podstaty restitučních nároků. Podle názoru Soudu neměl stěžovatel povinnost zahájit soudní řízení podle § 8 zákona o půdě. Soud se v tomto případě zabýval pouze řízením podle § 9 zákona o půdě, které v okamžiku vydání rozsudku stále probíhalo.

Výrok rozsudku: Článek 6 odst. 1 Úmluvy byl porušen (jednomyslně).

11. Princ Hans-Adam II. Lichtenštejnský proti Německu

Číslo stížnosti: 42527/98

Datum rozsudku: 12. července 2001

Dotčené články Úmluvy: čl. 6 odst. 1 (právo na přístup k soudu), čl. 14 (zákaz diskriminace), čl. 1 Protokolu č. 1 (ochrana majetku)

Anotace: nemožnost přístupu k soudu v souvislosti s nárokem na restituci obrazu konfiskovaného bývalými československými úřady na základě dekretů prezidenta Beneše

Klíčová slova: přístup k soudu, občanskoprávní řízení, trvající stav, diskriminace, spravedlivé projednání, národnostní původ, proporcionalita, *ratione temporis*, odpovědnost států

Související judikatura: *Droz a Janousek proti Francii a Španělsku*, § 110; *Golder proti Spojenému království*, § 36; *Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Francii*, § 86; *Loizidou proti Turecku*, § 41; *Malhous proti České republice*; *Marckx proti Belgii*, § 50; *Matthews proti Spojenému království*, § 29, 32–34; *Spojená komunistická strana Turecka a další proti Turecku*, § 29; *Streletz, Kessler a Krenz proti Německu*, § 49; *Waite a Kennedy proti Německu*, § 50, 54, 67–68

I. Skutkový stav

Princ Hans-Adam II. Lichtenštejnský je panovníkem Lichtenštejnského knížectví. Orgány bývalého Československa zkonfiskovaly obraz s názvem „Velká vápenka“ od autora Pietra van Laera, který vlastnil stěžovatelův otec a který se v dané době nacházel na československém území. Konfiskace byla provedena podle dekretu č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, který vydal prezident bývalého Československa dne 21. června 1945.

Když v roce 1991 Česká republika zapůjčila obraz Městskému úřadu v Kolíně nad Rýnem, zahájil stěžovatel soudní řízení za účelem potvrzení jeho vlastnických práv. Německé soudy shledaly jeho žádost nepřijatelnou, neboť k jejímu projednání nebyly kompetentní. Rozhodnutí o nepřijatelnosti se opíralo o část šestou článku 3 odst. 1 a 3 Smlouvy o úpravě otázek urovnání záležitostí vzniklých v důsledku války a okupace, který byl podepsán v roce 1952 a doplněn o dva roky později. Soud konstatoval, že podle dekretu č. 12 byla konfiskace majetku, který patřil otci stěžovatele, opatřením ve smyslu shora uvedených ustanovení.

Federální ústavní soud odmítl přijmout ústavní stížnost proto, že neměla vyhlídky na úspěch a kromě jiného konstatoval, že vyloučení pravomoci nebylo porušením práva na majetek, neboť tyto zvláštní podmínky a Smlouva o urovnání jako celek byly určeny k uspořádání záležitostí, ke kterým došlo předtím, než nabyla účinnosti německá ústava. Soud rovněž potvrdil, že část šestá článku 3 odst. 1 a 3 Smlouvy o urovnání nebyly prohlášeny za neplatné Mezinárodní smlouvou o konečném urovnání, pokud šlo o Německo. Obraz byl následně vrácen do České republiky.